

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Rasa Navickytė

Magistro studijų programos specialiojo ugdymo koordinavimas II kurso studentė

SUTRIKUSIOS KLAUSOS MOKINIŲ PROFESINIS ORIENTAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Doc. Algirdas Ališauskas

Šiauliai

2012

Turinys

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS	7
1. skyrius. LITERATŪROS APIE PROFESINĮ ORIENTAVIMĄ IR RENGIMĄ APŽVALGA...	10
1.1. Profesinio orientavimo samprata.....	10
1.2. Profesijos apsisprendimą sąlygojantys veiksniai.....	16
2. skyrius. SUTRIKUSIOS KLAUSOS MOKINIŲ PROFESINIS ORIENTAVIMAS : TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	20
2.1 Tyrimo organizavimas.....	20
2.2 Mokinių požiūris į profesinį orientavimą.....	23
2.3 Tėvų požiūris į profesinį profesinį orientavimą.....	29
2.4 Pedagogų požiūris į profesinį orientavimą.....	35
IŠVADOS	41
LITERATŪROS SĄRAŠAS	42
PRIEDAI	45

SANTRAUKA

SUTRIKUSIOS KLAUSIOS MOKINIŲ PROFESINIS ORIENTAVIMAS

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Klausos sutrikimas gali būti priežastis dėl, kurios negirdinčiam asmeniui gali būti sunkiau įgyti žinių ir profesiją. Pasirengimas profesijai vyksta mokymosi mokykloje laikotarpiu, todėl mokyklai ir pedagogams tenka ypatingas vaidmuo padėti suderinti moksleivio siekius ir galimybes bei juos pritaikyti prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Lietuvoje mažai darbų, kuriuose būtų tyrinėjami sutrikusios klausos mokinių profesinis orientavimas. Susidarius naujoms profesinio orientavimo paslaugų teikimo sąlygoms ir galimybėms, aktualus tyrimas siekiant įvertinti informaciją iš tiesioginių šių paslaugų gavėjų.

Tyrimo objektas – sutrikusios klausos mokinių profesinis orientavimas.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kokios mokinių galimybės pasinaudoti profesinio orientavimo paslaugomis.

Tyrimo uždaviniai: išanalizuoti kurčiųjų mokyklose taikomas mokinių profesinio orientavimo formas. Atskleisti mokinių profesinio orientavimo mokykloje stipriąsias ir problemines sritis. Atskleisti skirtingų ugdymo dalyvių profesinio orientavimo vertinimo panašumus ir skirtumus. Numatyti profesinio orientavimo mokykloje tobulinimo kryptis.

Tyrimo taikomi du duomenų rinkimo metodai. Atlikus literatūros šaltinių analizę, empiriniams duomenims rinkti buvo pasitelktas kiekybinis metodas (anketavimas), pasinaudojant surinkta teorine informacija buvo sudaryta standartizuoto tipo anketa su keliais atviro tipo klausimais. Tyrimo imtį sudarė: Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo įstaigų aštuntų, devintų ir dešimtų klasių 44 mokiniai, 46 tėvai, auginantys sutrikusios klausos vaikus, bei 27 pedagogai, dirbantys su sutrikusios klausos mokiniais. Ugdymo įstaigų pavadinimai nenurodomi paisant tyrimo konfidencialumo reikalavimų.

Tyrimu nustatyta, kad: tyrimo imtis nėra reprezentatyvi todėl formuluojamos išvados galioja tik apklaustųjų respondentų imčiai ir rodo tik tam tikras profesinio orientavimo tendencijas. Mokinių, jų tėvų bei pedagogų nuomone, pagrindinės profesinio orientavimo formos mokykloje yra klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis, susitikimai su aukštųjų ir profesinių mokyklų studentais bei ekskursijos į miesto, šalies įstaigas, įmones. Mokiniai gana

aktyviai įsitraukia į profesinį orientavimą, informacijos ieško įvairiose šaltiniuose: internete, profesinio orientavimo kampelyje, knygose, lankstinukuose. Profesijos pasirinkimo klausimais konsultuojasi su klasės auklėtojais, dalyko mokytojais, pasiklausia vyresnių draugų. Informacijos ieško, kreipdamiesi į Darbo rinkos mokymo tarnybą ir jos padalinius, Jaunimo karjeros centrus, Darbo biržą ir jos padalinius, Pedagoginę psichologinę tarnybą, Karjeros planavimo centrus. Renkantis profesijas mokiniams labiausiai trūksta informacijos apie profesijai keliamus reikalavimus, situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius, profesijos pasirinkimo procesą; Nors profesinio orientavimo paslaugos mokykloje yra teikiamos. Tačiau vykdomas profesinis orientavimas yra nepakankamas. Mažai dėmesio skiriama tėvų įtraukimui į profesinį orientavimą. Būtina kuo greičiau steigti profesinio orientavimo centrus, kad mokiniams būtų kuo lengviau pasirinkti profesijas, jas įgyti, ir susirasti darbo pagal šias profesijas.

SUMMARY
THE GUIDANCE FOR HEARING IMPAIRED STUDENTS

Master's Thesis

Relevance of the study. Hearing impairment may be the reason for which deaf person may be more difficult to acquire the knowledge and profession. Preparation for the profession is school time, so the school and teachers play a special role in helping to adapt the student's aspirations and opportunities and to adapt to the ever-changing society of social and economic needs. There are few works studying hearing impaired students careers counseling. In the new guidance conditions and opportunities it is necessary to study details of the direct beneficiaries of these services.

The object of research - hearing impaired pupils in vocational guidance.

The aim - to establish the students' access to vocational guidance services.

Objectives of the study: To analyze the forms of guidance in schools for the deaf students; To reveal the strengths and problem areas in students' career guidance at school; To reveal the similarities and differences of the vocational guidance assessment of the different participants; To provide improvement policies of guidance in school. The study used two data collection methods. After the literature analysis for collecting the empirical data, the quantitative approach (questionnaire) was used and using the theoretical information the standard type of form with a few open-ended questions was made up.

The sample consist of. Deaf and hard of hearing education institutions in the eighth, ninth and tenth-grade 44 students, 46 parents with hearing impaired children and 27 teachers working with hearing impaired students. Educational institutions not identified the names of respecting the confidentiality requirements. The study found that: a survey of a representative is not so worded conclusion is valid only for the sample of respondents, and only shows a certain trend in vocational guidance; Pupils, parents and educators to consider the underlying form of guidance is a class-free time, school guidance topics, meetings with high and vocational school students and tours of the city, the country's institutions and enterprises; Students very actively involved in career guidance, looking for different sources of information: the Internet, guidance corner, books, leaflets. Choice of profession consultation with class teachers, subject teachers, to ask older friends. Search for information by contacting the Labour Market Training Authority, and its divisions, youth career centers, job centers and departments,

educational psychological service, career planning centers, choosing a career, most students lack information about the professional requirements of the labor market situation and the needs of the profession selection process; Vocational guidance services are provided at the school. However, to vocational guidance is insufficient. Little attention is paid to parents in career guidance. It is necessary as soon as steaks guidance centers that would make it easier for students to choose careers, they acquire, and to find work within the profession.

IVADAS

Lietuvoje tebegalioja socialinis vaizdinys, kad geri specialistai ir darbuotojai gali būti tik jauni, sveiki, darbštūs ir ryžtingi asmenys. Todėl neįgaliajam asmeniui konkuruoti šalies darbo rinkoje nėra lengva. Kiekvienas, kuris bando realizuoti savo norą įsidarbinti, susiduria su gana aukštais darbo jėgai darbdavių keliamais reikalavimais. Neįgaliųjų adaptacijos problemos darbo vietoje tampa universalios ir sunkiai sprendžiamos (Baranauskienė, Gudinavičius 2008).

Profesinio orientavimo strategijoje rašoma, kad jos pagrindinis tikslas –, sukurti aplinką profesinio orientavimo sistemai bei paslaugų plėtotei Lietuvoje atsižvelgiant į šalies ekonominės bei socialinės raidos perspektyvas ir individualius kiekvieno visuomenės nario poreikius“ (Profesinio orientavimo strategija, 2003).

Dabar, kuomet įstatymai remia neįgaliuosius, teikia galimybes profesijos pasirinkimui ir jos įgyjimui, problema pamažu mažėja. Itin svarbų vaidmenį renkantis profesinę kryptį atlieka artimiausia asmeniui aplinka – tėvai. Šeima tai pirminė institucija, perduodanti vaikams tautos bei šeimos tradicijas, skiepijanti ir formuojanti žmogiškąsias vertybes ir paruošianti juos tapti visaverčiais visuomenės ir bendruomenės nariais. Mokinių profesinis orientavimas, rengimas, informavimas labai svarbūs švietimo ir ugdymo sistemai, taip pat ir darbo rinkai. Siekiama, kad pagerėtų padėtis mažėtų nedarbas (Baranauskienė, Ruškus 2004). Profesinio orientavimo paslaugos pripažįstamos kaip svarbiausias mokymosi visą gyvenimą strategijos elementas. Europos Komisijos politika mokymosi visą gyvenimą srityje iškelia profesinio orientavimo poreikį siekiant, kad lygios galimybės būtų užtikrinamos visiems asmenims, ypač tiems, kuriems gresia socialinė atskirtis. Profesinis orientavimas tampa tęstiniu, daugiamačiu procesu, kuris prasideda mokyklose, tęsiasi pereinamuoju į suaugusiųjų gyvenimą ar jų darbo veiklą laikotarpiu, ir yra pasiekiamas per visą suaugusiųjų gyvenimą. Vis didesnės svarbos įgyja individas kaip aktyvus orientavimo proceso dalyvis, o ne pasyvus gavėjas. Manoma, kad profesinio orientavimo paslaugos turi padėti žmonėms patiems kurti savo profesinę karjerą. Nėra vientisos profesinio orientavimo sistemos ir vykdančios institucijos, kuri planuotų ir koordinuotų visų su profesinio orientavimo ir informavimo paslaugomis susijusių institucijų veiklą (Profesinio orientavimo strategija 2003). Pastaraisiais metais asmenys, turintys klausos negalę tampa vis

labiau pastebimi visuomenėje. Jie nuosekliai siekia realizuoti savo siekius ir troškimus. Jų pasiekimai tampa naudingi ir net pranašesni nei girdinčiųjų.

Tyrimo aktualumas.

Klausos sutrikimas gali būti priežastis dėl kurios negirdinčiam asmeniui gali būti sunkiau įgyti žinių ir profesiją. Pasirengimas profesijai vyksta mokymosi mokykloje laikotarpiu, todėl mokyklai ir pedagogams tenka ypatingas vaidmuo padėti suderinti moksleivio siekius ir galimybes bei juos pritaikyti prie nuolat besikeičiančios visuomenės socialinių ir ekonominių poreikių. Mokykloje moksleiviams reikia padėti kuo geriau pažinti save, išsiaiškinti savo lūkesčius ir kompetencijas. Kad galėtų pasirinkti galimybes atitinkančią profesiją moksleiviams mokykloje turėtų būti sudaromos sąlygos rasti poreikius ir galimybes atitinkančią veiklą ir ugdyti savo kūrybines galias. Profesinis orientavimas vis labiau siejamas su ekonomine ir socialine politika, mokymosi visą gyvenimą strateginėmis kryptimis, numatomos profesinio orientavimo paslaugų veiksmingumo didinimo gairės. Profesinis orientavimas tampa tęstiniu, daugiamačiu procesu, kuris turėtų tęstis visą gyvenimą. Mažai darbų, kuriuose būtų tyrinėjami sutrikusios klausos mokinių profesinio orientavimo klausimais. Susidarius naujoms profesinio orientavimo paslaugų teikimo sąlygoms ir galimybėms, būtinas tyrimas siekiant įvertinti informaciją iš tiesioginių šių paslaugų gavėjų.

Tyrimo objektas – sutrikusios klausos mokinių profesinis orientavimas.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kokios mokinių galimybės pasinaudoti profesinio orientavimo paslaugomis.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti kurčiųjų mokyklose taikomas mokinių profesinio orientavimo formas.
2. Atskleisti mokinių profesinio orientavimo mokykloje stipriąsias ir problemines sritis.
3. Atskleisti skirtingų ugdymo dalyvių profesinio orientavimo vertinimo panašumus ir skirtumus.
4. Numatyti profesinio orientavimo mokykloje tobulinimo kryptis.

Tyrimo metodika:

Tyrime naudojami du duomenų rinkimo metodai. Atlikus literatūros šaltinių analizę, empiriniams duomenims rinkti buvo pasitelktas kiekybinis metodas (anketavimas). Sudaryta standartizuoto tipo anketa, skirta sutrikusios klausos mokiniams (priedas Nr. 1), jų tėvams (priedas Nr. 2), bei pedagogams (priedas Nr. 3).

Tyrimo imtis ir organizavimas : Tyrimo imtį sudarė:

- 44 sutrikusios klausos 8 - 10 klasių mokiniai, besimokantys keturiose kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo įstaigose (paisant konfidencialumo reikalavimų, įstaigų pavadinimai darbe nenurodomi) ;
- 46 tėvai , auginantys sutrikusios klausos vaikus;
- 27 pedagogai, dirbantys su sutrikusios klausos mokiniais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai.

1. skyrius. LITERATŪROS APIE PROFESINĮ ORIENTAVIMĄ IR RENGIMĄ APŽVALGA

1.1. Profesinio orientavimo samprata

Profesijos pasirinkimas yra vienas svarbiausių pasirinkimų, kuriuos žmonės atlieka per visą savo gyvenimą. Darbas teikia galimybę žmogui ir jo šeimai užimti tam tikrą padėtį visuomenėje, būti pripažintam. Darbas lemia žmogaus gyvenimo pobūdį, gyvenimo stilių, draugų ratą. Todėl pagrįstas, racionalus profesijos pasirinkimas reiškia ne tik profesinio elgesio plėtrą, bet ir pagrįstą požiūrį į kitus savo gyvenimo aspektus (Pociūtė, B. 2010).

Pasak Jovaišos (1993), profesinis orientavimas - psichopedagoginis vadovavimas profesijos rinkimuisi, apsisprendimui, adaptacijai, profesijos įgyjimui, įsidarbinimui ir įsitvirtinimui profesiniame darbe. Laužackas (2005) teigia, kad profesinis orientavimas - procesas, kurio metu padedama asmeniui vystytis ir įsisąmoninti visuminį ir adekvatų savęs ir savo asmens darbo pasaulyje vaizdą, įgyjant būtinų žinių ir gebėjimų sąmoningam ir brandžiam profesijos pasirinkimui.

Autoriai, nuosekliai nagrinėję profesinio orientavimo, informavimo, rengimo problemas Lietuvoje, pastebi, kad labai svarbu padėti žmogui atsiskleisti, duoti kuo daugiau žinių apie profesijų pasirinkimą.

Jovaiša (1993) teigia, kad pagrindinis profesinio orientavimo tikslas - atskleisti savo individualybės jėgas tiek profesinio mokymosi, tiek ir darbo srityje. Profesijos pasirinkimas, jos įgijimas, pats darbas apsprendžia žmogaus gyvenimą. Tinkamai pasirinktas darbas leidžia pajusti, kad patys įgijome kažką vertingo ir kažką vertingo davėme aplinkai.

Laužackas profesiją apibūdina kaip atitinkamomis žiniomis, gebėjimais (mokėjimais ir įgūdžiais) pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems materialinio aprūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomenines gyvenimo struktūras, prielaidas (Laužackas 2005). Jovaiša (1993) profesijas apibūdina kaip specializuoto ir kvalifikuoto visuomeninio darbo rūšis. Taigi, profesinis orientavimas svarbus tuo, kad padeda žmonėms pasirinkti profesiją, įsijungti į visuomeninį gyvenimą, atsižvelgiant į žmogaus individualias ypatybes.

Pasak Šerno (1998), profesija - tai nuolatinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis.

Profesinis orientavimas - tai informavimo, konsultavimo ir karjeros planavimo paslaugos, padedančios įvairaus amžiaus asmenims pasirinkti savąjį kelią švietimo, mokymo bei užimtumo srityse bei aktyviai kurti savo profesinę karjerą (Švietimas ir profesinis orientavimas Lietuvoje, 2005).

Jovaiša (1978) teigia, kad profesinis orientavimas yra biodrominis, t. y. tęsiasi visą žmogaus gyvenimą, nes tai kryptinga veikla. Tad profesinį orientavimą galima traktuoti kaip labai plačią sąvoką. Laužackas (2005) teigia, norint, jog profesinis orientavimas būtų efektyvus, jį reikia valdyti atsižvelgiant ir į ekonomikos, kultūros, sveikatos apsaugos ir į asmenybės gyvenimo ypatumus. Laužacko(2005) nuomone, profesinis orientavimas – procesas, kurio metu padedama asmeniui sąmoningai rinktis profesiją pagal asmeninius gabumus ir gebėjimus bei darbo rinkos reikalavimus ir poreikius. Profesinis rengimas – nenutraukiamas žmonių ugdymo procesas, kurio tikslas – suteikti ir nuolat palaikyti jiems tinkamas ir visuomenei reikalingas profesines kvalifikacijas. Profesinis rengimas apima ikiprofesinį ugdymą, pirminį profesinį rengimą, profesinės kvalifikacijos tobulinimą, profesinį perkvalifikavimą, profesinį reabilitavimą (Laužackas, 2005).

Anot autorių, profesinis orientavimas svarbus tuo, kad jis nenutraukiamas, tęsiasi visą gyvenimą, nukreipia žmogų į tą veiklą, kurioje jis pagal savo gabumus, gebėjimus ir įgūdžius jaučiasi pilnaverčiu asmeniu. Jam suteikiamos galimybės įgyti norimą profesiją.

Aukštesnėse mokyklos klasėse profesinis orientavimas tam tikrais asmenybės formavimosi etapais įgyja ryškesnių funkcijų, kurias, L. Jovaišos (1978, 34) nuomone, atitinka šios fazės:

- Paruošiamoji fazė - prasidedanti vaikų darželyje ir besitęsianti iki 6 klasės. Pagrindiniu mokyklos tikslu tampa siekis geriau pažinti mokinius, ugdyti interesus ir meilę darbui, supažindinti su pagrindinėmis žmonių veiklos rūšimis per pamokas ir kitus mokyklinius renginius.
- Formuojamoji fazė - mokykla specialiais renginiais orientuoja mokinius rinktis konkrečias specialybes, kurios labai reikalingos šalies ūkiui bei kultūrai. Svarbiausia yra darbas su neapsisprendusiais mokiniais. Moksleiviai specialiai informuojami, profesiskai veiklinami, preliminariai konsultuojami.
- Nukreipiamoji fazė - toliau formuojami mokinių profesiniai interesai, kurie dar neturi aiškių profesinių kėtinimų.

- Įtvirtinamoji fazė - reikalinga mokiniams, jau pasirinkusiems profesiją. Tikslas- toliau formuoti profesinius interesus, sudaryti sąlygas savarankiškai pasirinkti profesiją, padėti mokiniams adaptuotis mokykloje, kurioje bus įgyjama specialybe, ir darbe. (E. Elijošius, S. Kavaliauskienė, B. Gudinaičius 2008)

Baranauskienė ir Juodraitis (2008), konstatuoja, kad neįgaliesiems iš esmės būdingi tie patys profesiniai poreikiai kaip ir kitiems asmenims, tačiau priklausomai nuo negalės pobūdžio ir laipsnio, jų profesinės galimybės yra ribotos, todėl, siekdamas tapti tinkamas tam tikrai veiklai, neįgalus asmuo „ racionaliu ir emociiniu lygmeniu“ turi: adekvačiai suvokti ir įsisąmonti savo realias profesines galimybes (jų ribotumą), minimalizuoti savo profesinius poreikius bei interesus ir priderinti juos prie realių profesinių galimybių, pertvarkyti savo vertybes, įsitikinimus, nuostatas ir subjektyvius gyvenimo kokybės vertinimus. Siekdamas praplėsti profesinių galimybių ribas, lavinti atsparumą ir tolerantiškumą reaguojant į neigiamus stereotipinius aplinkinių vertinimus.

Lietuvoje sukurta reikiama neįgaliųjų teises reglamentuojanti teisinė bazė, atitinkanti valstybės ekonomines galimybes ir siekianti užtikrinti neįgaliųjų poreikius. J. Misiūnas (2005) teigia, kad pirmiausia reikia pasiekti, kad visuose visuomenės gyvenimą reglamentuojančiuose teisės aktuose būtų įvertintos neįgaliųjų žmonių teisės, numatytos jų užtikrinimo garantijos.

Tačiau gyventojų požiūris į neįgaliųjų padėtį gana kritiškas. 2003 m. buvo atliktas sociologinis tyrimas “ Neįgaliųjų padėties Lietuvoje vertinimas“, kurio tikslas – ištirti kaip Lietuvos gyventojai vertina neįgaliųjų padėtį ir jų teisių apsaugos efektyvumą šalyje (tyrimą atliko A. Dobryninas, V. Gaidys, 2003). Tyrimo metu buvo nustatyta, kad neįgaliųjų situacija gerai matoma ir stebima Lietuvos gyventojų – daugiau nei pusė respondentų artimai pažįsta neįgaliuosius. Absoliuti dauguma gyventojų nėra linkę bendraudami diskriminuoti regėjimo, klausos ar judėjimo negalių turinčius žmones. Svarbiausios neišspręstos problemos – blogos neįgaliųjų darbo galimybės.

I. Baranauskienė (2001), apžvelgusi neįgalaus jaunimo profesines perspektyvas Europoje, išskiria Angliją ir Vokietiją, kaip labiausiai pažengusias suteikiant pagalbą įsidarbinant ir paramą darbo vietose. Tuo tarpu neįgaliųjų įsidarbinimas Lietuvoje ir Latvijoje dažniausiai grindžiamas asmenine iniciatyva, o parama darbo vietoje jiems visiškai neteikiama. R. Bandzeničienė ir R. Mackanienė (2004) atlikusiosios apklausą teigia, kad neįgalieji vis dar jaučiasi diskriminuojami, ypatingai darbo atžvilgiu.

Pagrindiniai pasirengimo karjerai principai. Profesinis informavimas bei mokinio ugdymas karjerai yra svarbūs švietimo ir ugdymo sistemoje, o kartu darbo rinkoje, siekiant, kad pagerėtų jų tarpusavio sąveika. Jos pripažįstamos kaip svarbiausias mokymosi visą gyvenimą strategijos elementas, ir tai yra vienas Europos komisijos memorandumo dėl mokymosi visą gyvenimą prioritetų.

Mokykloje ypač reikalingas profesinis konsultavimas ir orientavimas. Profesinė savirealizacija ir darbinė asmens integracija į visuomenę priklauso nuo profesinio kompetentingumo lygio, individualaus gebėjimo adaptuotis nuolat besikeičiančioje aplinkoje. Toks asmeninės ateities karjeros planavimas, modeliavimas nėra įsisąmonintas jaunų žmonių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (Elijošius, Karvelis, 2000).

Šiandien ypač svarbu išmokyti jauną žmogų savarankiškai bei kartu su kitais spręsti savo bei visuomenės gyvenimo problemas, padėti įgyti dalykinį ir kultūrinį raštingumą bei žinias ir gebėjimus savarankiškam gyvenimui, tolesnėms studijoms ir veiklai.

Perry ir Vanzandt(1998) pateikia kelis karjeros principus:

1. *Mokymasis yra tęstinis.* Kai pripažįstame, kad pasaulis visada keičiasi ir kad daugybė darbų XXI amžiuje dar tik atsiras, akivaizdu, jog pasirengimas karjerai turi būti tęstinis, visą gyvenimą trunkąs procesas. Vienodos reikšmės įgyja „mokymasis mokytis“ ir mokytis kokio nors specifinio dalyko.
2. *Klausykitės savo širdies balso.* Svarbu yra iširti ir sužinoti, kurioje vietoje ta mūsų „širdis“ ir vertybės. Tradiciniai nurodymai „teisingai nuspręsk“, „būk realistas“, „nerizikuok“ dažnai nuvilia žmones ir sutrukdo tirti bei saugoti svajones. Pirmiausia reikia išmokti patikėti savimi. Baimė suklysti apsaugo mus nuo klaidų, bet taip pat neleidžia iš jų pasimokyti. Pasaulyje, kuris nuolat keičiasi, kuriame lankstumas ir prisitaikymas tampa svarbiausiomis savybėmis, derėtų žmones skatinti ne tik protingai rizikuoti, bet ir to mokytis.
3. *Prisileiskite bendraminčius.* Apie mūsų vertę neretai sprendžiama iš to, kiek mes esame stiprūs ir nepriklausomi. Be abejo, tai puikios savybės, tačiau pasitaiko, kad ne viską galime padaryti vieni. Kiekvieniame gyvenimo ir karjeros etape reikalinga pagalba ir parama žmonių, kuriais mes pasitikime. Tie žmonės yra mūsų bendraminčiai ir sąjungininkai. Tai gali būti šeimos nariai, draugai, bendradarbiai, kolegos, viršininkai; gali būti įvairaus amžiaus; gali atstovauti įvairiems sluoksniams. Su jais galime pasidalinti savo slapčiausiais lūkesčiais.

Jie taip pat gali padėti apsispręsti arba supažindinti su žmonėmis, galinčiais mums padėti

Baranauskienės, Elijošiaus, Pauliukonio (2004) nuomone, jau profesinio rengimo parengiamajame etape, reikia sudaryti specifines sąlygas, kad vaikas kiek įmanoma turėdamas tinkamų motyvų dalyvautų kokybiškame bei nuosekliame profesinio orientavimo procese.

Švedijoje prieš 20 metų patys kurtieji pradėjo reikalauti ne pašalpų, užuojautos ar labdaros, bet pagarbos, humaniško požiūrio ir visiško integravimo į visuomenę. Švedijoje yra vienintelė gimnazija (Orebro Riksgymnasium), kurioje mokosi kurtieji ir neprigirdintieji. Moksleiviai baigę gimnaziją gali toliau mokytis aukštosiose mokyklose ir turi teisę į vertėją iš / į gestų kalbą. Valstybė yra įkūrusi etatus konsultantų, kurių darbas važinėti po įvairias darbo vietas ir skleisti informaciją apie gestų kalbą bei technines pagalbos priemones. Kurtieji, kurie per tam tikrą laiką nesusiranda darbo, gali kreiptis į specialią valstybinę tarnybą – Af-Rehab (darbo birža ir rehabilitacija), kurios tikslas - padėti kurčiamam susirasti darbą. (Jankauskienė, 2006). A. Arlauskienė ir S. Astrauskienė (2003) teigia, kad bendraujant su kurčiais jaunuoliais neretai paaiškėja, kad jie bijo baigti vidurinę mokyklą ar profesinį rengimo centrą, nes nemato ateities perspektyvos.

Viena didžiausių mokymo įstaigų Lietuvoje - Vilniaus technologijų mokymo rehabilitacijos centras (VTMRC). Šis pavadinimas suteiktas 2012 m. vasario 2 d., pervadinus Vilniaus kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų reabilitacinio profesinio mokymo centrą. Šiuo metu centre mokoma šių specialybių: moteriškų drabužių siūvėjas, baldų apmušėjas, pastatų restauratorius, dailių rankdarbių gamintojas, virėjas.

Centras vykdo neįgaliųjų, sutrikimų ir mokymosi sunkumų turinčių asmenų profesinį mokymą bei jų socializaciją ir integraciją į visuomenę pagal programas, pritaikytas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims. Centre mokosi mokiniai, turintys klausos, intelekto ir kompleksinių sutrikimų, apribojančių mokinių gebėjimus įgyti profesiją, bendrauti ir integruotis į visuomenę. Mokiniam teikiamos kompleksinės paslaugos: profesinio mokymo, profesinės rehabilitacijos, profesinio orientavimo ir konsultavimo, socialinio ugdymo, psichologinio konsultavimo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio užimtumo.

Siekama sukurti novatorišką ir efektyvią asmens su klausos negalia įdarbinimo sistemą, kuri pagerintų jų įsidarbinimo galimybes, padėtų keisti darbdavių bei visos visuomenės nuostatą neįgaliųjų asmenų darbo rinkos atžvilgiu. Įvesti klausos negalią turinti

žmogų į darbo rinką, atsižvelgiant į jo kvalifikaciją ir pageidavimus, o tai pat padėti jam adaptuotis visuomenėje.

Profesinis išsilavinimas jaunuoliams su klausos negalia suteikiamas ir Lietuvos reabilitaciniame profesinio rengimo centre (LRPRC) Radviliškyje, kuriame įvairių specialybių mokosi jaunuoliai baigę Vilniaus kurčiųjų mokyklą, Kauno neprisigirdinčiųjų mokyklą, Panevėžio kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų pagrindinę mokyklą (Paskočimienė, 2001).

Lietuvoje kurčiųjų profesinis ugdymas turi galias šaknis, tačiau specialybių pasiūla yra gana siaura. Kai kuriose Europos šalyse kurčiųjų profesinis pasirinkimas ypač platus, pavyzdžiui Vokietijoje profesinio ugdymo centre ruošiami virš 100 įvairių profesijų (Arlauskienė, Astrauskienė, 2003). Amerikoje asmenims, turinties klausos negalią ir siekiantiems išsilavinimo, patariama: gerai mokėti gestų kalbą, mokėti anglų kalbą, domėtis, tyrinėti, ieškoti įvairių galimybių, nelaukti kol kas nors ką nors už tave padarys, būti savanoriu įvairiose darbuose, išbandyti save, patikrinti savo sugebėjimus (Jankauskienė, 2006).

VšĮ Respublikinis kurčiųjų reabilitacijos centras jau dvejus metus sėkmingai vykdo ES struktūrinių fondų finansuojamą projektą „Darbo link“ – tarpininkavimo paslaugų įdarbinant asmenis su klausos negalia plėtra“. Įgyvendinant projektą įsteigtos įdarbinimo tarnybos Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje ir Klaipėdoje, kuriose dirba kurčiųjų kultūrą gerai pažįstantys ir gestų kalbą mokantys įdarbinimo tarpininkai. Numatyta, kad per trejus projekto įgyvendinimo metus įdarbinimo paslaugos bus suteiktos 600 asmenų, o įdarbinta bus 300 asmenų. Socialinėje įmonėje UAB Vilniaus skalbykloje šiuo metu iš 19 darbuotojų net 10 yra kurtieji. Socialinėje įmonėje UAB „Pakvil“ dirba net 15 kurčiųjų. Įmonės „JP Manufactory“, kurioje juvelyrais dirba 4 kurtieji, vadovybė džiaugiasi, kad jų negirdintys darbuotojai gabūs ir greitai perpranta bei įsimena, kai jiems rodoma, kaip gaminti karoliukus, nes kurtieji įpratę didžiąją dalį informacijos gauti per regėjimą. Kurtieji, jei neturi kitų sunkumų, yra tokie pat gabūs, protingi, galintys daug pasiekti gyvenime, pasirinkti mokslo bei veiklos sritį.

1.2. Profesijos apsisprendimą sąlygojantys veiksniai

Specialiųjų poreikių turinčio vaiko ugdymas nesibaigia mokyklos baigimu, būtina organizuoti jo galimybes atitinkantį profesinį rengimą (Baranauskienė, Elijošius, Karvelis, 1997). Pasak Elijošiaus (2000a) profesinio orientavimo sistema – intervencijos į individo vystymąsi įrankis ir būdas siekiant, kad nedaug patyrimo turintis mokinys, kuo mažiau skausmingai, nuosekliai, kiek įmanoma sąmoningai pereitų profesinio apsisprendimo bei profesinio rengimosi kelią .

Profesijos rinkimosi procesą galima suprasti kaip profesinį vystymąsi. Šiame procese atsiskleidžia pašaukimas, kuriam susiformuoti padeda įvairūs veiksniai:

Šeima – svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, svarbiausia mikroaplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija. Šeimoje perteikiamos ir puoselėjamos tėvams ir vaikams brangiausios žmoniškosios vertybės, tačiau, deja, ne visos šeimos tinkamai atlieka savo funkcijas ir nėra pozityvios socializacijos branduolys (Leliūgienė, 2002). Pasak Matulionio ir Mikšio (1992), šeima – tai pagrindinis kanalas, per kurį veikia praktiškai visi socialiniai veiksniai. Būtent šeimoje pradeda formuotis požiūris į visuomenę, kurioje gyveni, vertinant tiek jos teikiamas galimybes, tiek būdus, kaip įgyvendinti savo tikslus. Ypač didelę reikšmę jaunuoliams turi tėvo ir motinos profesijos. Profesinės dinastijos padeda iš kartos į kartą perduoti specialybės paslaptis, dešimtmečiais kauptą patyrimą, nuo mažens kryptingai ugdyti įgūdžius ir atskleisti gabumus. Poveikis yra ypač didelis, kai abu tėvai yra tos pačios profesijos. Imamasi konkrečių priemonių, norint, kad jų vaikai eitų tuo pačiu keliu. Jie nukreipia savo atžalas į specialias sustiprinto mokymo klases ar mokyklas, nuolat su jais dirba, kaupia profesinės literatūros bibliotekas ir pan. Bet yra ir tokių tėvų, kurie kategoriškai draudžia: „jokiu būdu“. Taigi tėvų nuomonė yra svarbi, bet galutinį sprendimą turi priimti pats vaikas. Jaunuoliui renkantis profesiją svarbios ne tik tėvų profesijos, bet ir kitų šeimos narių – senelių, brolių, seserų, kitų artimų giminaičių užsiėmimai (Matulionis, Mikšys, 1992).

Lytis - profesijos pasirinkimą lemiantis veiksnys. Yra nustatyta, jog VIII-X klasėse pradeda ryškiai skirtis mergaičių ir berniukų rūpinimasis profesine ateitimi. Lietuvos jaunimo diferenciacija renkantis profesiją pagal lytį gana ryški. Kregždės tyrimai parodė būdingą berniukų orientaciją į techninio profilio profesijas (statyba, radiotechnika, mašinų ir prietaisų gamyba, ryšiai, žemės ir miškų ūkis, transportas ir kt.); mergaitės labiau linkusios į

humanitarinius ir gamtos mokslus, meną, pedagogiką, sveikatos apsaugą, aptarnavimo sferą. Nustatyti ir merginų bei vaikų profesinio apsisprendimo motyvacijos, vertybinių orientacijų skirtumai (Kregždė, 1988), tačiau kol kas nesirūpinama diferencijuoti profesinį orientavimą pagal lytį (Petrauskaitė, 1996).

Heras, E. L., Krameris, S. H. duomenimis, mergaitės daug labiau rūpinasi savo asmenine - socialine raida ir savo mokymosi bei profesinės ateities planavimu, dažniau dėl to kreipiasi patarimų į profesinio orientavimo specialistus, negu berniukai. Dėl ko taip yra? Mergaitėms tradiciškai būdinga didesnė priklausomybė nuo suaugusiųjų ir ilgesnis vaikiško nuoširdumo ir atvirumo su mokytojais laikotarpis. Tuo tarpu iš berniukų tikimasi didesnio autonomiškumo ir „vyriškumo“, sprendžiant savo problemas. Antra, kadangi berniukai pasiekia paauglystę vidutiniškai dvejais metais vėliau nei mergaitės (atitinkamai 15 ir 13 metų), tai ir šiam amžiui būdingą krizę patiria vėliau bei silpniau negu mergaitės. Nustatyta, 15 metų mergaičių, turinčių aiškius profesinius ketinimus, yra daug daugiau nei šio amžiaus berniukų. Daroma išvada, jog šiuo laikotarpiu mergaitės jau turėtų gauti pirmąją profesinio orientavimo „porciją“ (Heras, E. L., Krameris, S. H. 1984).

Ugdymo veiksniai. Vienas svarbiausių visuomenės socialinių institutų ne tik rengiant jaunimą savarankiškam gyvenimui, bet ir užtikrinant visuomenės vystymosi perspektyvą, yra mokykla. Mokykla perduoda naujajai kartai žmonijos sukauptą kultūrinį palikimą – žinias, normas ir vertybes, teikia profesinį parengimą, formuoja asmenybę (Matulionis, Mikšys, 1992). Didelę įtaką profesijų pasirinkimui daro tėvų, šeimos narių įtaka. Tam svarbu tėvų socialinė padėtis, išsilavinimo lygis, nes tai atsiliepia vaikų profesijos pasirinkimui. Nors mokinių profesiniam pasirinkimui didelę įtaką turi šeima, masinės komunikacijos priemonės, ekskursijos į gamyklas, įmones mokinius labiau sudomina, jie gali pamatyti kas jų laukia, pasijusti reikalingi vienoje ar kitoje srityje. Tačiau, manoma, kad pagrindinis vaidmuo atitenka mokyklai, nes tik ji gali tinkamai išugdyti mokinių požiūrį į darbą, į gyvenimą.

Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai visada veikia, dažnai ir lemia profesijos pasirinkimą. Pastebėta, kad mokiniai tų mokyklų, kur gerai organizuojamas profesinis orientavimas, greičiau profesiskai subręsta, tinkamiau apsisprendžia, ką veikti, baigus mokyklą. Tyrimai rodo, kad mokytojų individuali įtaka, mokiniui renkantis profesiją, yra gana silpna (Jovaiša, 1981).

Sakalas, Šalčius,(1997) išskiria šiuos pagrindinius profesijos pasirinkimą lemiančius veiksnius:

Profesijos pasirinkimą įtakoiantys veiksniai

(parengta pagal „Karjeros valdymas“, A. Sakalas, A. Šalčius, 1997)

IŠORINIAI

Socialiniai veiksniai:

- tėvų socialinė padėtis;
- mokslo įstaigų artumas;
- tėvų išsilavinimas bei darbas;
- šeimos vertybinės nuostatos.

Ekonominiai veiksniai:

- šalies ekonominė situacija;
- darbo rinkos tendencijos ir padėtis.

Visuomeniniai veiksniai:

- požiūris į išsilavinimą;
- požiūris į darbą;
- visuomeninių vertybių sistema.

VIDINIAI

Fiziniai veiksniai:

- asmens fizinė sveikata.

Psichiniai veiksniai:

- patirtis;
- savivoka;
- interesai;
- polinkiai;
- intelektas;
- gebėjimai;
- charakteris;
- temperamentas;
- savęs vertinimas.

Apibendrinimui tinka Bartinikienės ir Paurienės (1989) išskirti veiksniai, turintys įtakos mokinių profesiniam apsisprendimui:

- asmens fiziologinės ir sveikatos galimybės;
- asmenybės kryptingumas;
- informacijos kiekis apie profesiją;
- emocinis santykis su profesija;
- socialiniai skatuliai.

2. skyrius. SUTRIKUSIOS KLAUSOS MOKINIŲ PROFESINIS ORIENTAVIMAS : TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

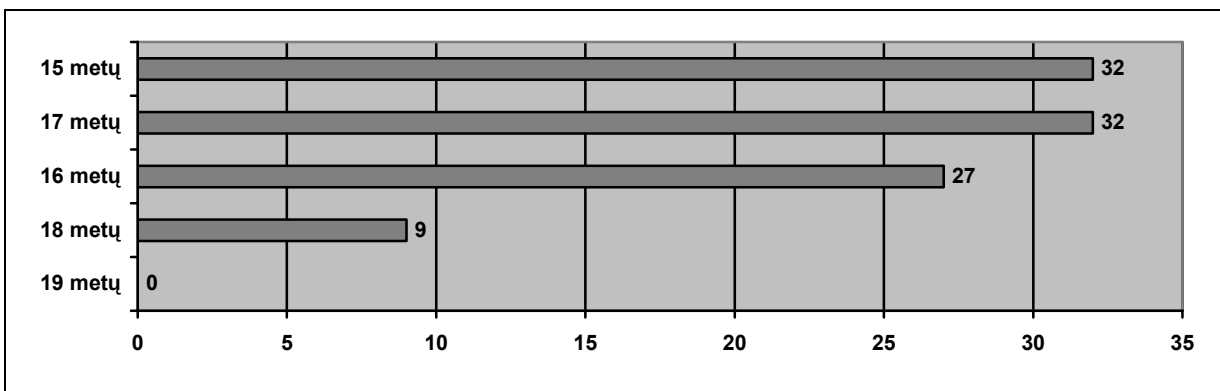
2.1. Tyrimo organizavimas

Mokslininkai (Merkys, 1995; Kardelis, 2005) tyrimo metodologiją apibrėžia kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą, jo principus, mokslinio tyrimo metodus ir techniką. Rengiantis tyrimui, buvo suformuluotas tyrimo tikslas ir uždaviniai.

Tyrimo metodai. Remiantis teorine informacija, buvo sudaryta standartizuoto tipo anketa su keliais atviro tipo klausimais. Anketinė apklausa, pasak C. M. Charles (1999), - būdas duomenims gauti, užduodant respondentams klausimus raštu. Pabrėžiama, jog tinkama anketa turi būti aiški, nedviprasmiška, patikima (Kardelis, 2005). Tai apklausos metodas, leidžiantis greitai ir veiksmingai gauti informaciją iš daugelio žmonių. Parengta anketa buvo skirta sutrikusios klausos 8-10 klasių mokiniams (priedas Nr. 1), jų tėvams (priedas Nr. 2) ir pedagogams (priedas Nr. 3). Siekiant patikrinti tyrimo instrumentą (anketą), buvo atliktas pilotazinis tyrimas (jame dalyvavo 2 mokiniai turintys klausos sutrikimą).

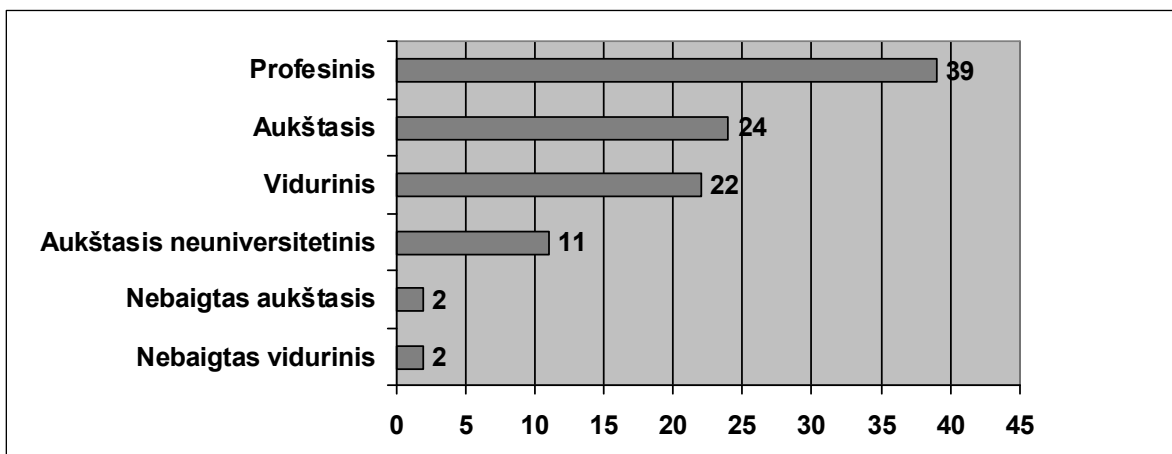
Tyrimo imtį sudarė: Kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo įstaigų aštuntų, devintų ir dešimtų klasių 44 mokiniai, 46 tėvai, auginantys sutrikusios klausos vaikus bei 27 pedagogai, dirbantys su sutrikusios klausos mokiniais. Ugdymo įstaigų pavadinimai nenurodomi paisant tyrimo konfidencialumo reikalavimų.

Tyrime dalyvavo 44 mokiniai. Iš jų 52% berniukai ir 48% mergaitės. Tiriamųjų amžius nuo 15 iki 18 metų. Trečdalis mokinių buvo 15 metų (32%), tiek pat 17 metų (32%), ketvirtadalis 16 metų (27%), Ir 9% respondentų buvo pilnamečiai. (1 pav.)

1 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal amžių(atsakymai proc.)

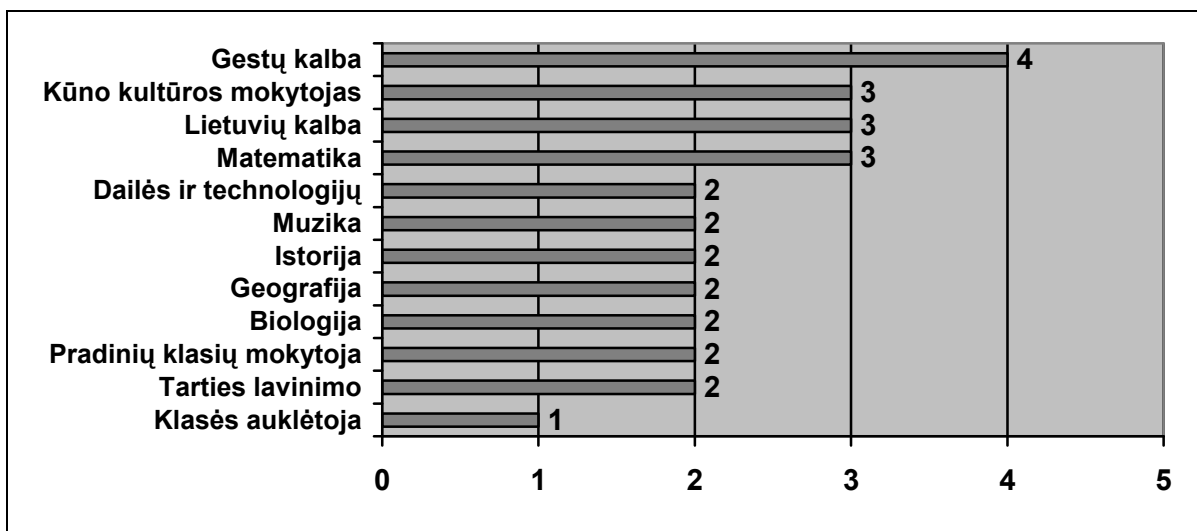
Apklausoje dalyvavo 46 tėvai, auginantys sutrikusios klausos vaikus. Tiriamųjų amžius nuo 35 iki 56 metų. Apklausoje dalyvavo 20% vyrų ir 80 % moterų. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą: profesinis (39%), aukštasis (24 %), vidurinis (22%), aukštasis neuniversitetinis(11 %), nebaigtas aukštasis (2 %), nebaigtas vidurinis (2 %).

2 pav. Tėvų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (atsakymai proc.)

Tyrimo metu buvo apklausti 27 mokytojai, dirbantys su sutrikusios klausos mokiniais. Tyrime moterų dalyvavo 74 %, o vyrų 26 %. Mokytojų pasiskirstymas pagal amžių svyravo nuo 24 iki 63 metų. Darbo stažas nuo 1 iki 42 metų.

Tyrimo daugiausia dalyvavo gestų kalbos mokytojų (4) kūno kultūros, lietuvių kalbos, matematikos (3) mokytojai. Buvo mokytojų, kurie dėsto kelis dalykus (geografija, biologija, istorija) .Tai pat tyrime dalyvavo ir viena direktorė.

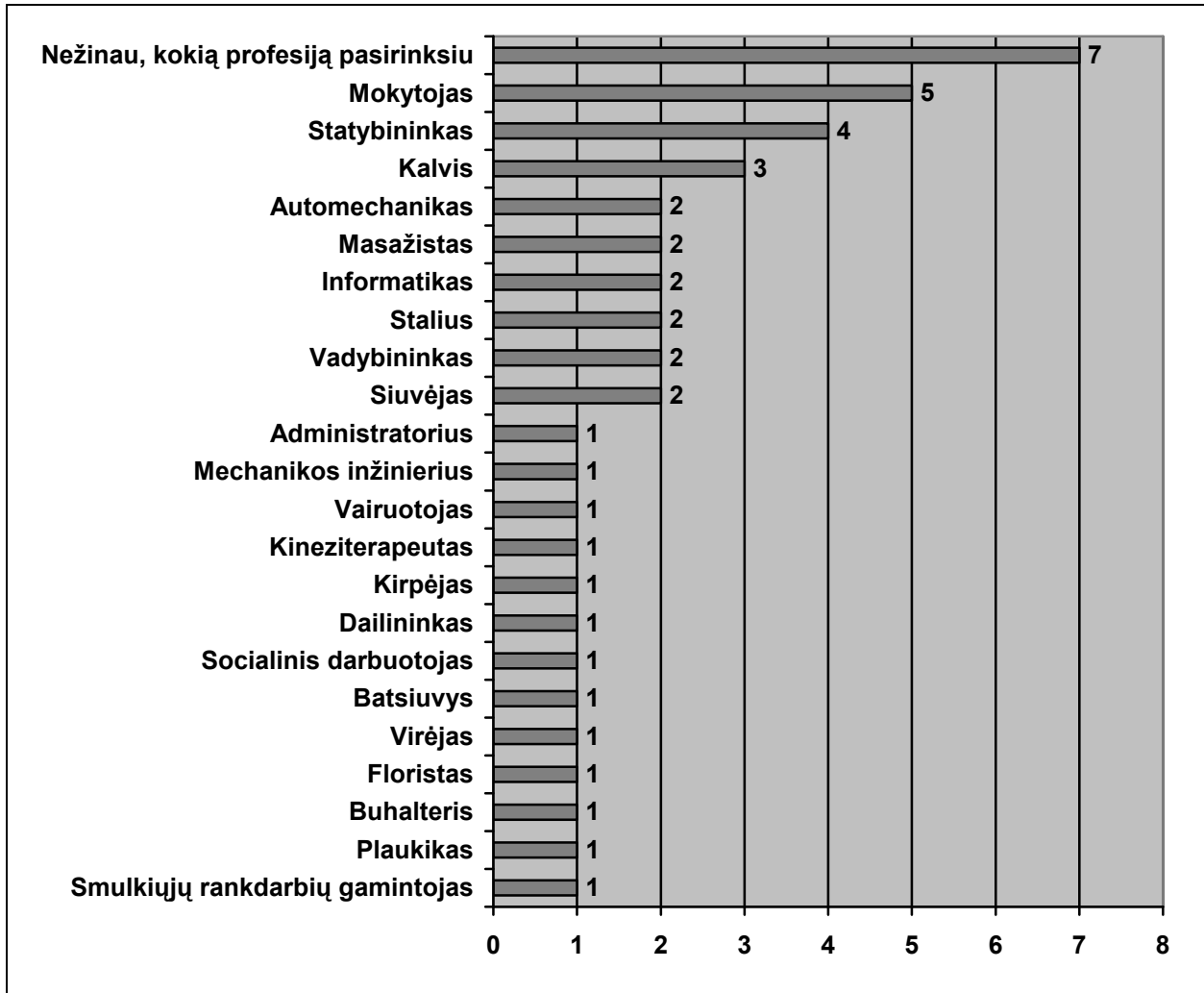
3 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal dėstomus dalykus (atsakymų skaičius)

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo atliktas 2012 vasario, kovo mėnesiais.

Tyrimo etika ir procedūra. Atliekant tyrimą buvo kreiptasi į mokyklų direktorius ar jų pavaduotojus ir prašyta leisti mokinius ir pedagogus dalyvauti apklausoje. Tai pat buvo prašoma pagalbos asmens, kuris galėtų gestų kalba paaiškinti mokiniams, jei kiltų klausimų pildant anketas. Vertėjo pagalba buvo pasinaudota visuose keturiose ugdymo įstaigose, prisistatant, paaiškinant kokių tikslu atliekamas tyrimas. Buvo keli atvejai, kai mokiniai klausė ar būtina atsakyti į visus klausimus. Tai pat buvo pasinaudota vertėjo pagalba prašant mokinių parnešti anketas tėvams, kad jas užpildytų. Respondentams buvo garantuojama, jog tyrimo metu bus laikomasi etinių principų: slaptumo, sąžiningumo, tikslaus paaiškinimo (C. M. Charley 1999).

2.2. Mokinių požiūris į profesinį orientavimą

Mokinių buvo klausama, ar jie jau yra apsisprendę, kokią profesiją norėtų įgyti baigę mokyklą. Dauguma mokinių teigia, kad jau yra apsisprendę, kokią profesiją pasirinks (84%). Dėl profesijos pasirinkimo abejoja 16%. Kokias profesijas mokiniai norėtų pasirinkti parodyta 4 pav. 44 mokiniai paminėjo net 22 profesijas. Tai rodo, kad mokiniai žino apie profesijų įvairovę.

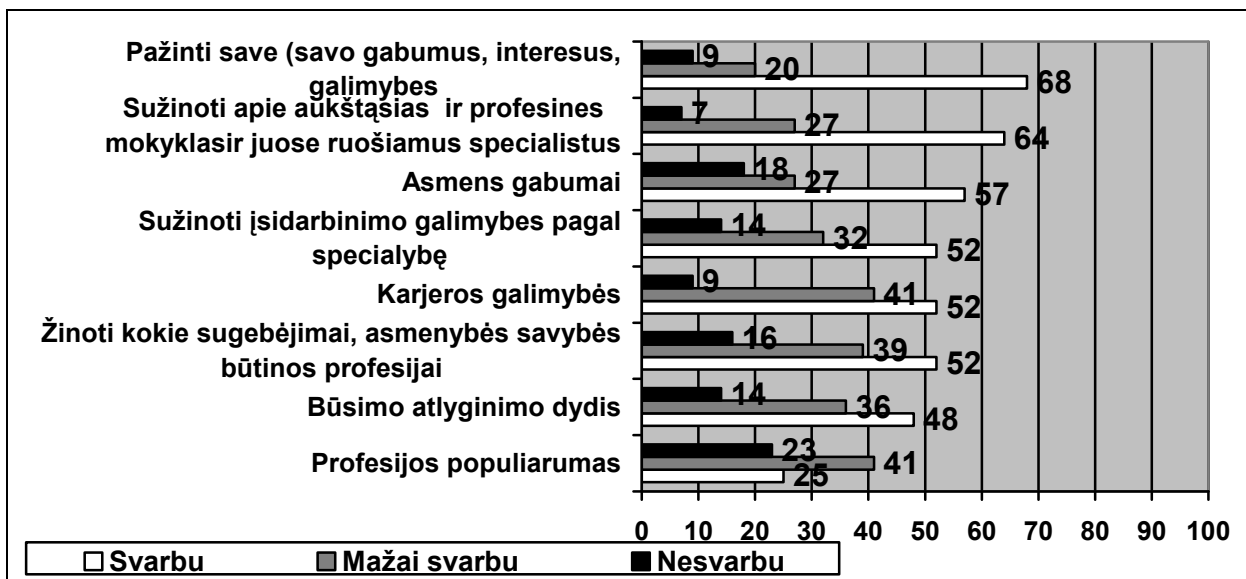

4 pav. Profesijos, kurias mokiniai ketina pasirinkti (atsakymų skaičius)

7 mokiniai dar nežino, kokią profesiją pasirinks. Vienas 10 klasės mokinys, 3 mokiniai iš 9 klasės ir 3 mokiniai iš 8 klasės. Pusė nepasirinkusių mokinių nurodė, kad dar yra daug laiko, kol rinksis profesiją. Po vieną mokinį nurodė, kad nežino, kuri profesija

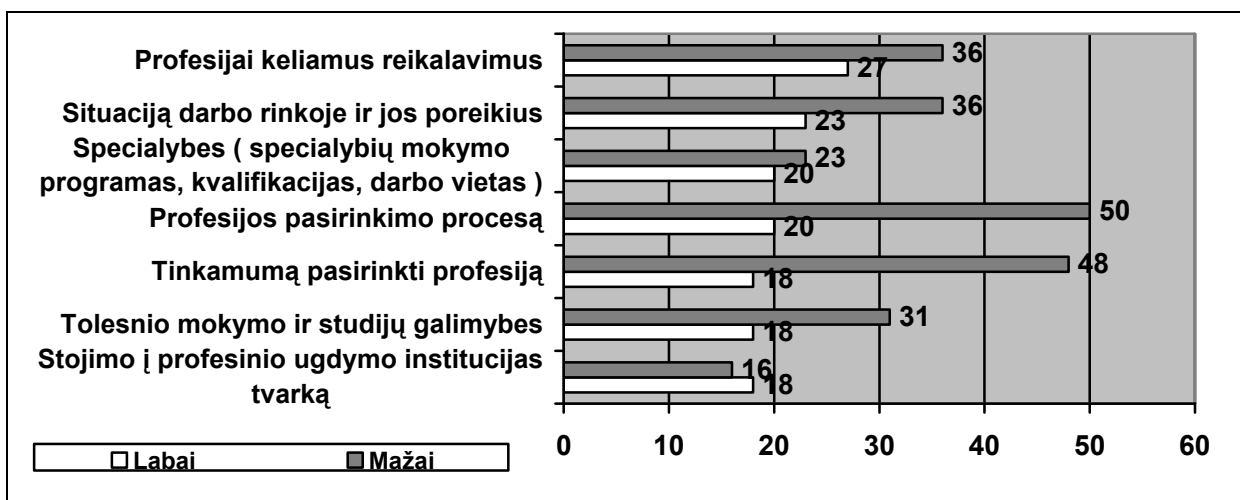
naudingesnė, nežino, kaip seksis mokytis 10 klasėje, nežino, kurios profesijos galės mokytis, kad būtų arčiau namų. Vienas mokinys nenurodė neapsisprendimo priežasties.

Buvo domėtasi, kas, mokinių nuomone, yra svarbiausia renkantis profesiją. Didžioji dalis mokinių pažymėjo, jog renkantis profesiją svarbu pažinti save (savo gabumus, interesus, galimybes) (68%), sužinoti apie aukštąsias ir profesines mokyklas ir juose ruošiamus specialistus (64%), asmens gabumai (57%). Mokiniai teigia, kad visiškai nesvarbu profesijos populiarumas. Tai pat nurodė, kad nesvarbus būsimo atlyginimo dydis.

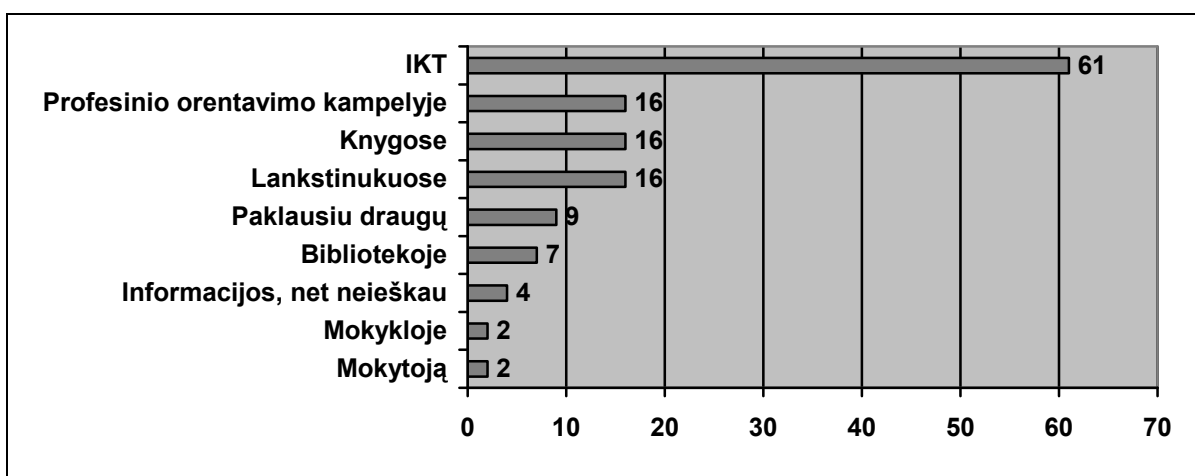
5 pav. Profesijos rinkimosi motyvai ir veiksniai (atsakymai proc.)

Mokiniai nurodė, kad jiems labiausiai trūksta informacijos apie profesijai keliamus reikalavimus (27 %), apie situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius (23%), specialybes (specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas) (20 %), profesijos pasirinkimo procesą (20%).

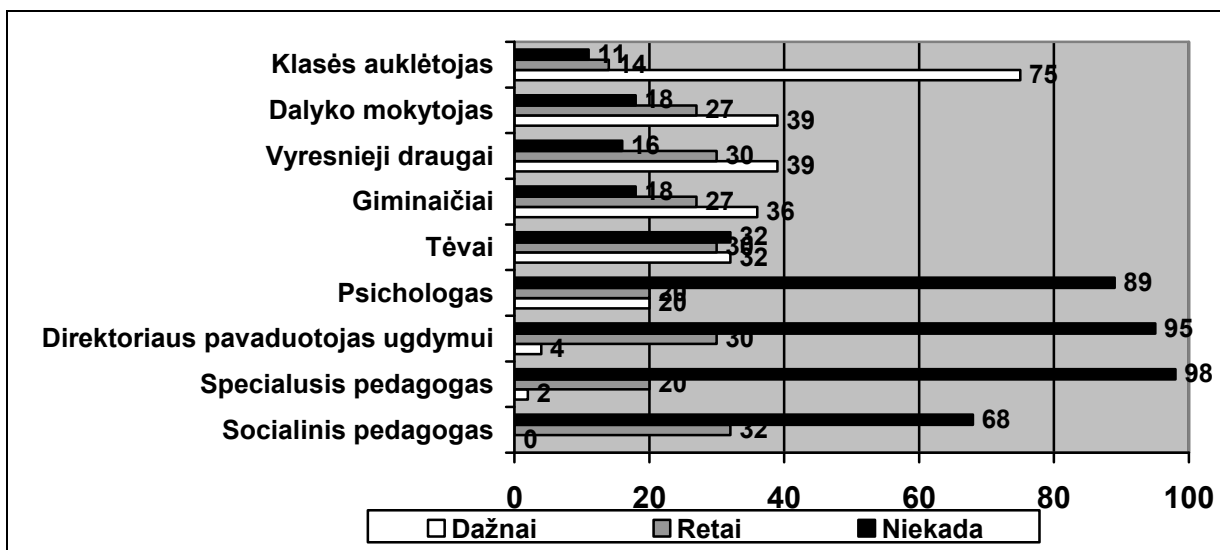
6 pav. Mokinių nuomonė apie trūkstamą informaciją (atsakymai proc.)

Kadangi mokiniai nurodė, kad trūksta informacijos renkantis profesiją, svarbu buvo sužinoti, kokie yra informacijos šaltiniai. Net 61 % mokinių teigia, kad informacijos randa naudodami informacines kompiuterines technologijas. Tai populiariausias informacijos šaltinis. Internete pateikiama daug informacijos, tačiau gana sunku atsirinkti, kuri informacija tiksli, kuria galima pasitikėti. Dalis mokinių nurodė, kad informacijos ieško savo mokykloje esančiame profesinio orientavimo kampelyje, lankstinukuose, knygose bei klausinėja draugų (žr. 5 pav.) Mokiniai gana aktyviai ieško informacijos profesijos pasirinkimo klausimais, neapsiriboja tik internete pateikta informacija.

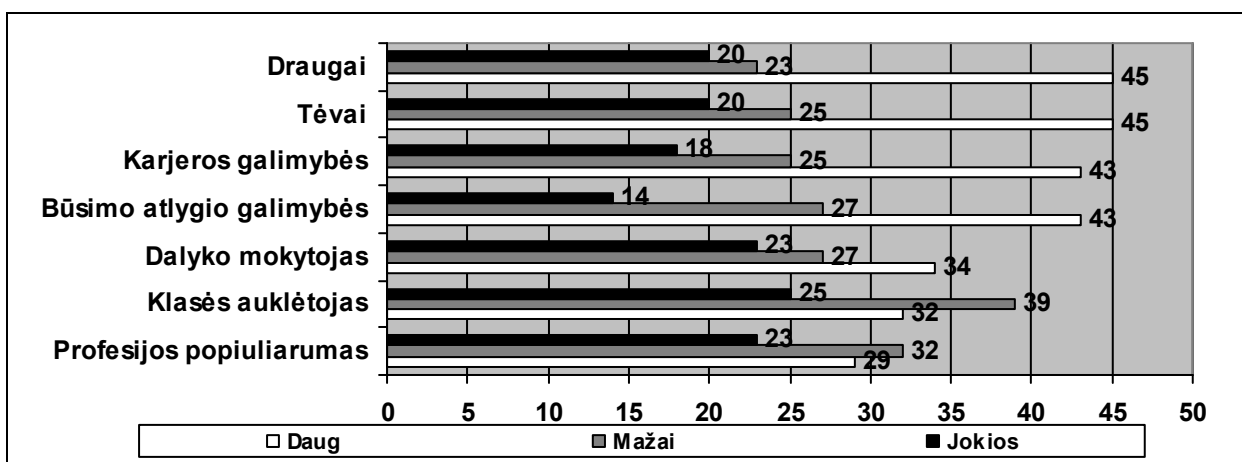
7 pav. Informacijos apie profesinį orientavimą šaltiniai (atsakymai proc.)

Mokinių buvo pasiteirauta, kas juos dažniausiai konsultuoja profesijos pasirinkimo klausimais. Mokiniai dažniausia konsultuojasi su klasės auklėtoju (75 %), bendramoksliais (41%), vyresniais draugais (39 %). Mokiniai beveik nesikonsultuoja su specialiuoju pedagogu, direktoriaus pavaduotoja ugdymui, psichologu. Tokius atsakymus galėjo įtakoti tai, kad ne visuose mokyklose dirba psichologai, tai pat specialieji pedagogai.

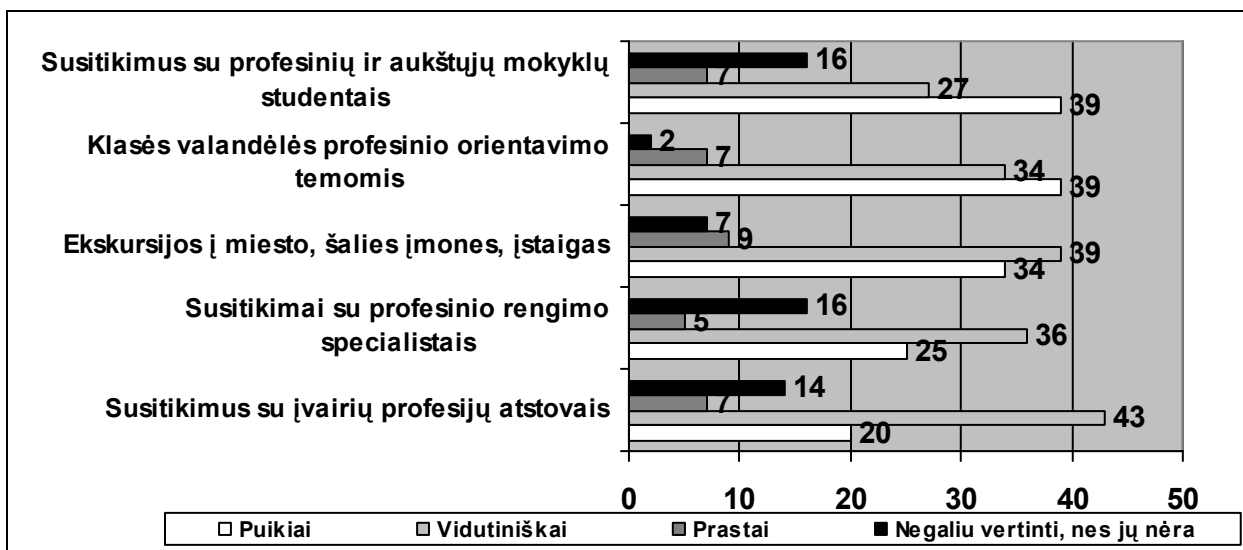
8 pav. Mokinių konsultantai apie profesijas (atsakymai proc.)

Mokiniai nurodė, kad didžiausią įtaką profesijos pasirinkimui turi draugai, tėvai, karjeros galimybės, būsimo atlyginimo dydis. Mokiniai nurodė, jog dažniausia konsultuojasi su klasės auklėtojais ir dalyko mokytojais.

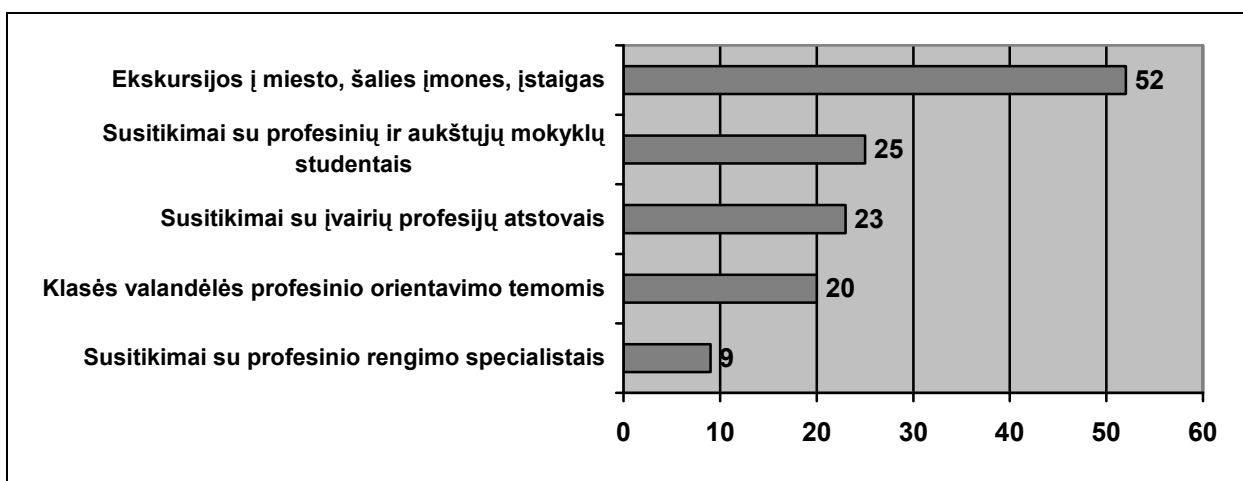
9 pav. Veiksniai, darantys įtaką profesijos pasirinkimui (atsakymai proc.)

Kaip mokiniai vertina mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius? Mokiniai gana gerai vertina klasės valandėles profesinio rengimo temomis, susitikimus su aukštųjų ir profesinių mokyklų studentais, ekskursijas į miesto, šalies įmones, įstaigas. Manau, kad tai viena iš sudėtingiausių ir brangiausių profesinio orientavimo priemonių. Tačiau mokiniai puikiai vertina klasės valandėles profesinio orientavimo temomis, o tai, manau, pati lengviausiai įgyvendinama profesinio orientavimo priemonių.

10 pav. Profesinio orientavimo vertinimas (atsakymai proc.)

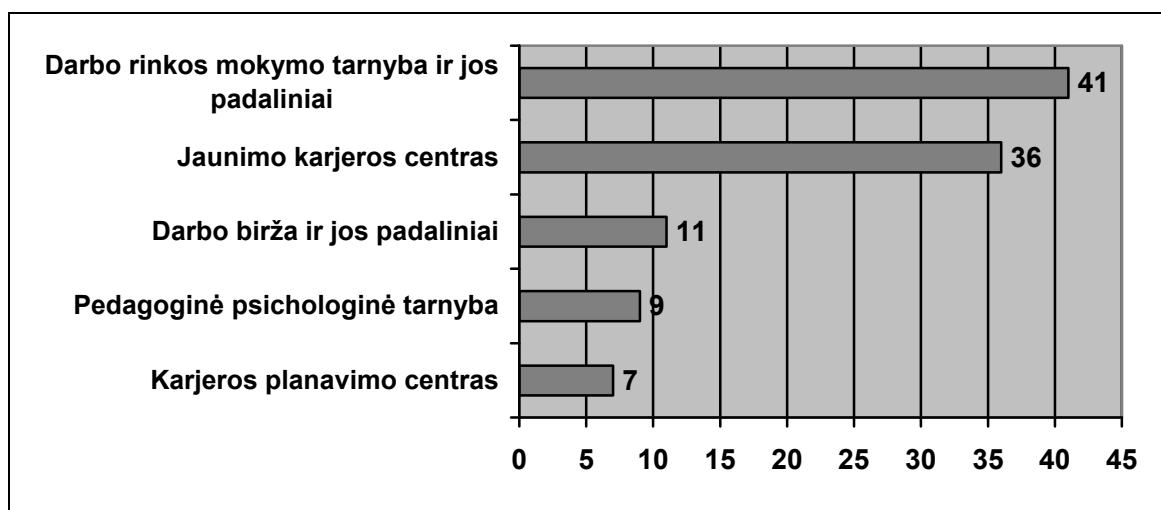
Mokinių paprašius įvardyti profesinio orientavimo renginius, kurie labiausia patinka, jie nurodė (žr. 11 pav) ekskursijas į miesto šalies įmones ir įstaigas, susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais, klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis.

11 pav. Labiausiai mokiniams patinkantys profesinio orientavimo renginiai (atsakymai proc.)

Tyrimas atskleidė, kad mokyklose nėra profesinio orientavimo centrų arba mokiniai apie juos mažai informuojami, nes net 82% apklaustų mokinių nurodė, kad jų mokykloje nėra profesinio orientavimo centrų. Tik maža dalis apklaustųjų (18 %) teigia, kad jų mokykloje yra profesinio orientavimo centras. Manau todėl mokiniai nurodė, kad jiems trūksta informacijos renkantis profesiją, nes nėra atsakingų už profesinį orientavimą asmenų.

Norėta išsiaiškinti, ar mokiniai papildomai kreipiasi į įstaigas, teikiančias profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugas. 43% nurodė, kad nesikreipia į tokio pobūdžio įstaigas. Likusieji nurodė, kad kreipiasi į darbo rinkos mokymo tarnybą ir jos padalinius (41%), jaunimo karjeros centrą (36%). Rečiausia kreipiasi į karjeros planavimo centrą (7%), psichologinę pedagoginę tarnybą (9%), darbo biržą ir jos padalinius (11%).

13 pav. Įstaigos, į kurias kreipiamasi profesinio orientavimo klausimais (atsakymai proc.)

Dalinės tyrimo išvados:

- Daugiau nei pusė mokinių jau yra apsisprendę, kokią profesiją pasirinks baigę mokyklą.
- Mokiniai profesijos pasirinkimo klausimais dažniausia konsultuoja klasės auklėtojas, bendraklasiai, vyresnieji draugai.
- Mokiniai trūksta informacijos apie profesijos pasirinkimo procesą, tinkamumą tam tikrai profesijai, tolesnio mokymosi ir studijų galimybes, stojimo į profesinio mokymo

institucijas tvarką ir reikalavimus, profesijos keliamus reikalavimus, situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius. Labiausia mokiniams trūksta informacijos apie profesijai keliamus reikalavimus.

- Mokiniai geriausiai vertina tokius profesinio orientavimo renginius: klasės valandėles profesinio orientavimo temomis, ekskursijas į miesto, šalies įmones įstaigas ir susitikimus su profesinių bei aukštųjų mokyklų specialistais. Pageidauja daugiau profesinio kryptingumo ekskursijų.

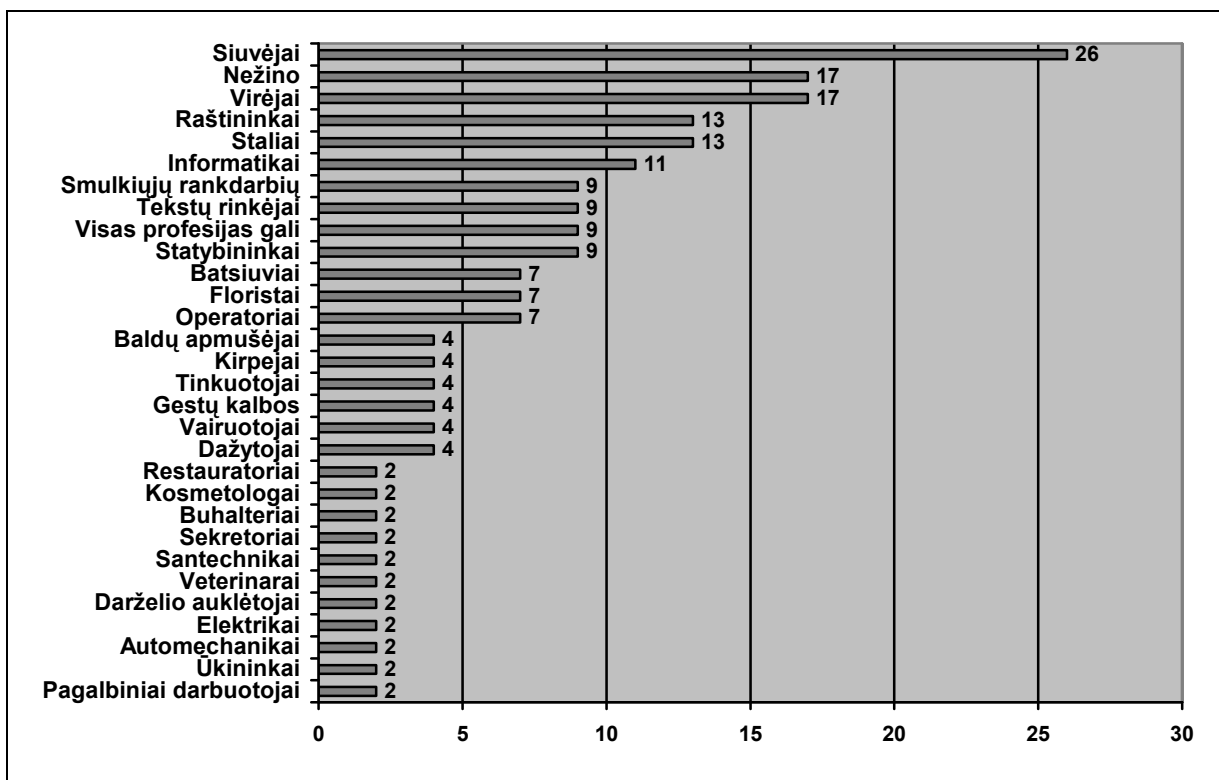
2.3. Tėvų požiūris į profesinį orientavimą

Siekiant išsiaiškinti tėvų požiūrį į profesinio orientavimo paslaugas (jų organizavimą, raišką ir efektyvumą), respondentų klausta ar pakanka informacijos jų sūnui/ dukrai renkantis profesijas. Tyrimas atskleidė, kad tik 17 % tėvų mano, kad informacijos pakanka, kad vaikai pasirinktų tinkamą profesiją. 30 % tiriamųjų mano, kad informacijos nepakanka. 52% respondentų nežino, ar jų vaikams informacijos pakanka ar nepakanka.

Galima daryti tokias prielaidas:

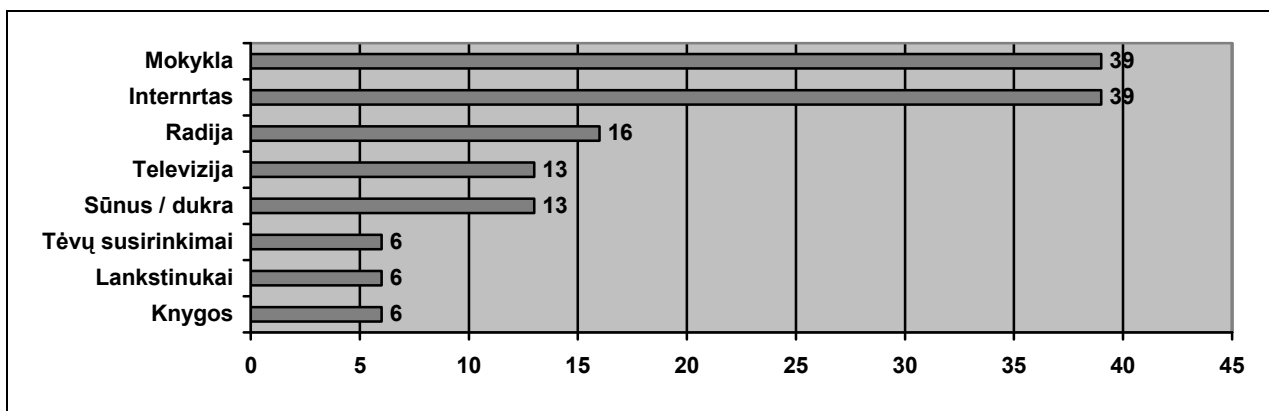
- Tėvai mažai domisi profesiniu orientavimu mokykloje.
- Tėvams suteikiama per mažai informacijos apie profesinį orientavimą.
- Profesinis orientavimas mokykloje vykdomas nenuosekliai.

Tėvų buvo klausta, kokias jie žino profesijas, kurias gali įgyti sutrikusios klausos asmenys. Profesijų nurodė daug (žr. 16 pav.), tačiau ne visos profesijos realiai įgyjamos. 17% nurodė, kad nežino kokias profesijas gali įgyti sutrikusios klausos asmenys. Tai rodo, kad tėvams trūksta informacijos apie profesijas, kurias gali įgyti sutrikusios klausos mokiniai. Tai galėtų būti pataisoma tėvus labiau įtraukiant į profesinį orientavimą. Tai svarbu, nes tėvai gali daryti žymią įtaką vaikų profesijos pasirinkimui.

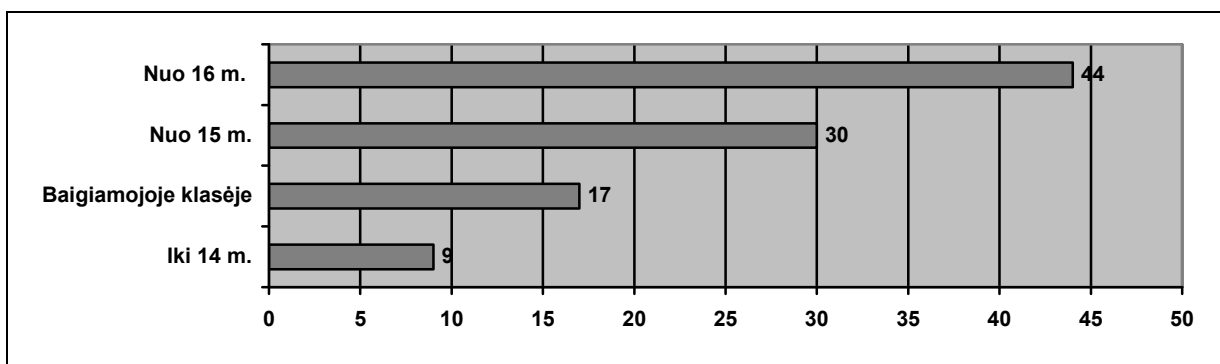
14 pav. Tėvų žinios apie profesijas (atsakymai proc.)

Informacijos šaltinis tai pirminė duomenų bazė, pagrindas, autentiškas objektas, vieta, daiktas, iš kurio renkame faktus, detales, nuomones. Kiekvienas šaltinis turi tam tikrą informatyvumo vertę. Iš kokių šaltinių tėvai sužino apie profesijas (žr. 15 pav.). Tėvai nurodė, kad daugiausia informacijos randa mokykloje ir internete, daug informacijos sužino klausydamiesi radijo, žiūrėdami televiziją. Tai pat nurodė, kad jų sūnus/ dukra pasakoja apie profesijas.

15 pav. Informacijos šaltiniai apie profesijas (atsakymai proc.)

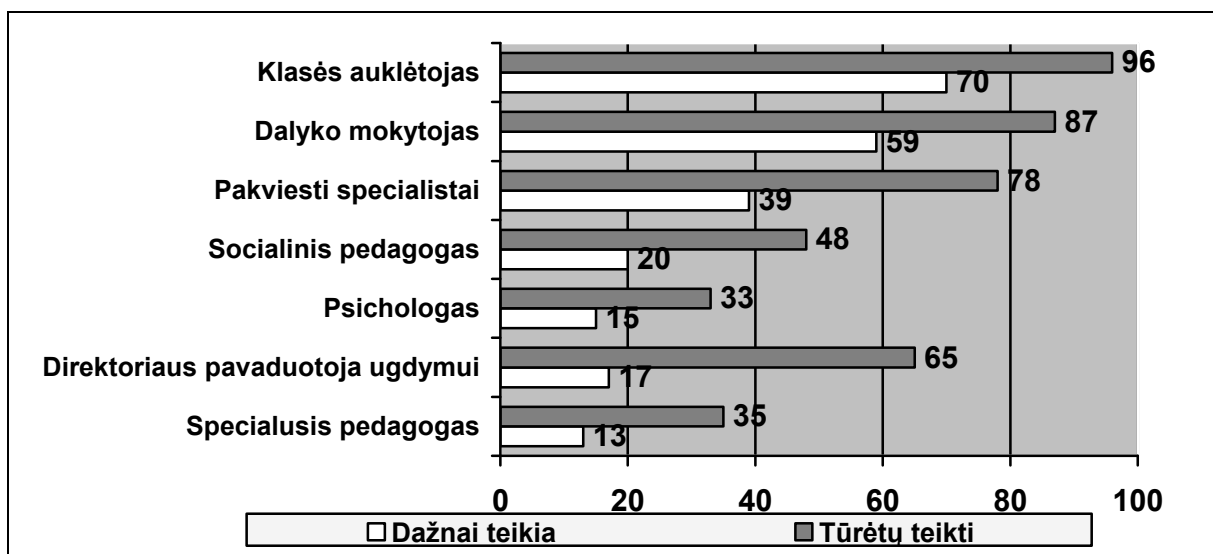
Norint atskleisti tėvų požiūrį į profesinio orientavimo paslaugas, teikiamas mokykloje, svarbu sužinoti jų nuomonę, nuo kokio amžiaus reikėtų pradėti profesinį orientavimą. Daugumos tėvų nuomone, šias paslaugas tikslinga pradėti teikti nuo 16 metų. Trečdalis respondentų mano, kad tikslinga pradėti profesinį orientavimą nuo 15 metų. 17 % apklaustų tėvų mano, kad profesinio orientavimo paslaugas tikslinka teikti baigiamojoje klasėje. 9 % mano, kad kuo anksčiau reikia pradėti profesinį orientavimą, nuo 14 metų.

16 pav. Vaikų profesinio orientavimo amžius (atsakymai proc.)

Profesinio orientavimo centrai (POC) tai akredituotos institucijos, kurios rūpinasi profesiniu informavimu ir konsultavimu bei įgyvendina prevencinę, reabilitacinę ir korekcinę profesinio konsultavimo veiklą. Net 85 % tiriamųjų teigia, kad mokyklose, kuriose mokosi jų sūnus/ dukra nėra profesinio orientavimo centro. Beveik taip pat nurodo ir patys mokiniai (82%). Galima daryti išvada, kad reikia kuo skubiau įkurti profesinio orientavimo centrus mokyklose, kuriose mokosi sutrikusios klausos mokiniai.

Lyginant atsakymus, kas teikia profesinio orientavimo paslaugas ir kas turėtų jas teikti (žr. 17 pav.), matyti, kad profesinio orientavimo veiklą būtina intensyvuoti į procesą įtraukiant atsakingus ir motyvuotus specialistus, kurių veikla sudarytų sąlygas gerinti profesinio orientavimo kokybę.

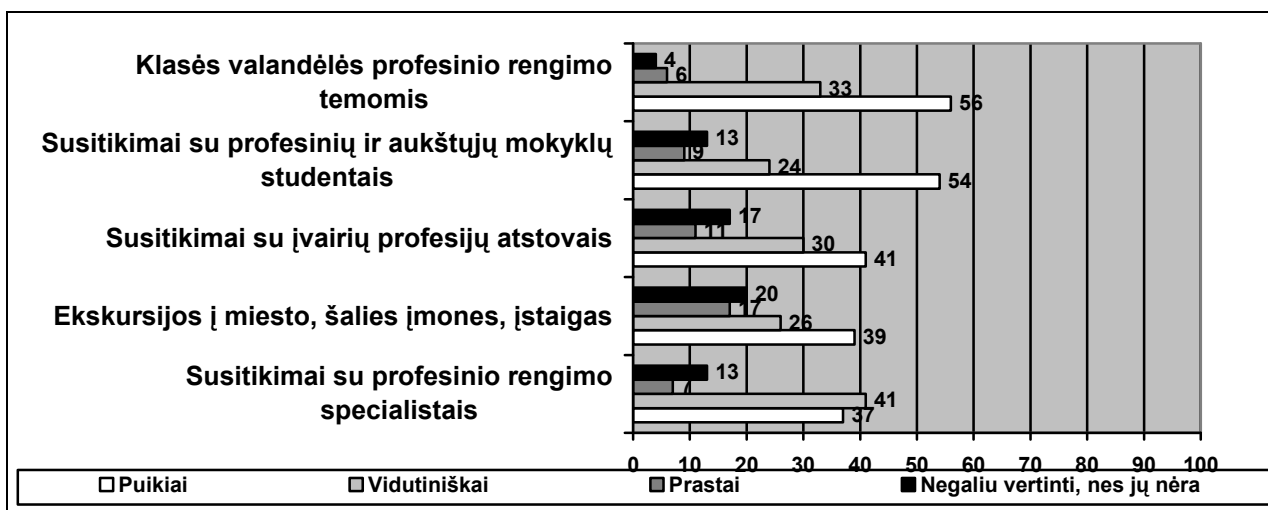

17 pav. Profesinio orientavimo konsultantai (atsakymai proc.)

Viena iš profesinio orientavimo priemonių yra renginiai. Tėvų buvo klausama, ar mokyklose organizuojami profesinio orientavimo renginiai tėvams. Daugiau nei pusė (59%) tėvų nurodė, kad tokie renginiai vyksta.

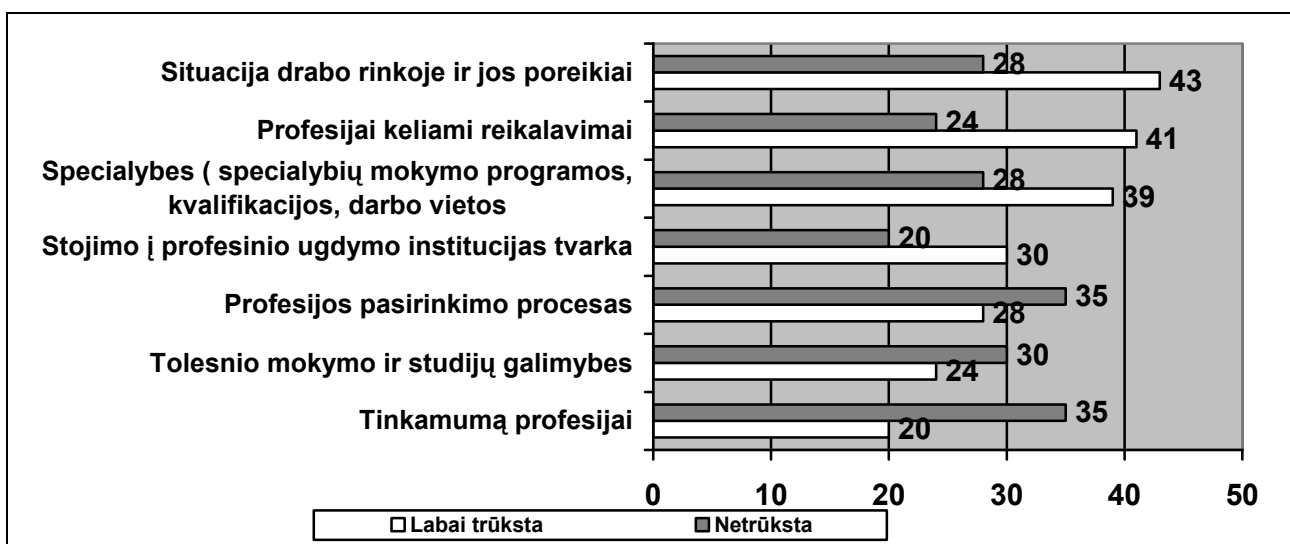
Tėvų buvo klausama, kaip jie vertina mokykloje vykstančius renginius. Geriausiai vertinamos klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis (56%) ir susitikimai su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais (54%). Prasčiausiai vertinamos ekskursijos į miesto,

šalies įmones ir įstaigas (17%). Manau, kad įtakos gali turėti finansiniai dalykai, juk ekskursijos reikalauja finansinių išteklių.

18 pav. Profesinio orientavimo renginių vertinimas (atsakymai proc.)

19 pav. parodytas tėvų požiūris, kokios informacijos trūksta jų vaikams renkantis profesiją. Beveik pusė respondentų teigia, kad trūksta informacijos apie situaciją darbo rinkoje, profesijai keliamus reikalavimus, specialybę(specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas).

19 pav. Informacijos poreikis (poreikių sritys proc.)

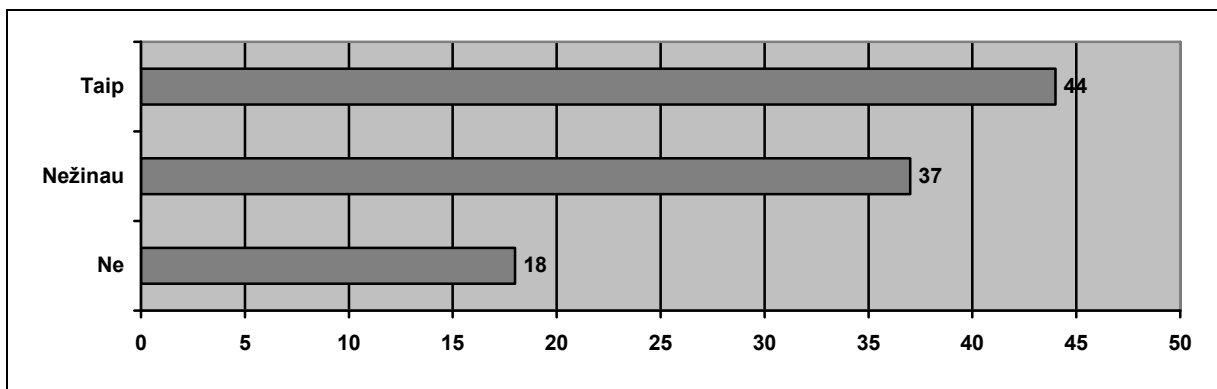
Tėvai nurodo, kad reikia organizuoti daugiau renginių, susitikimus su tėvais, taip būtų labiau įtraukiami tėvai. Tėvai norėtų gauti daugiau informacijos apie profesinį orientavimą. Tai pat tėvai nurodo, kad norėtų gauti lankstinukų profesinio orientavimo temomis. Apibendrinant galima teigti, kad tėvai nori labiau įsitraukti į mokinių profesinį orientavimą.

Dalinės tyrimo išvados

- Tėvai turi mažai informacijos apie vaikų profesinį orientavimą. Daugiau nei pusė apklaustų tėvų teigia nežinantys ar jų sūnui / dukrai pakanka informacijos renkantis profesiją, kurią sužino mokykloje.
- Tėvų nuomone, profesinio orientavimo paslaugas tikslinga pradėti teikti nuo 14 metų, daugiausia reikėtų informacijos teikti mokiniams 15-16 metų, kai mokykloje parenkamasi mokymosi profilis, vertinamos tolesnio mokymosi galimybės.
- Dauguma tėvų teigia, kad dažniausiai profesinio orientavimo konsultacijas teikia klasės auklėtojai ir dalykų mokytojai. Tėvai pageidauja, kad profesinio orientavimo konsultacijas be klasės auklėtojų, dalykų mokytojų, teiktų pakviesti specialistai.
- Daugiau nei pusė apklaustų tėvų nurodo, kad renginiai tėvams apie vaikų profesinį orientavimą mokykloje nėra organizuojami. Tėvai geriausia vertina klasės valandėles profesinio orientavimo temomis bei susitikimus su profesinio rengimo specialistais.
- Didžioji dalis tėvų teigia, kad jų vaikams reikėtų daugiau informacijos apie situaciją darbo rinkoje, profesijai keliamus reikalavimus, specialybę (specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas).

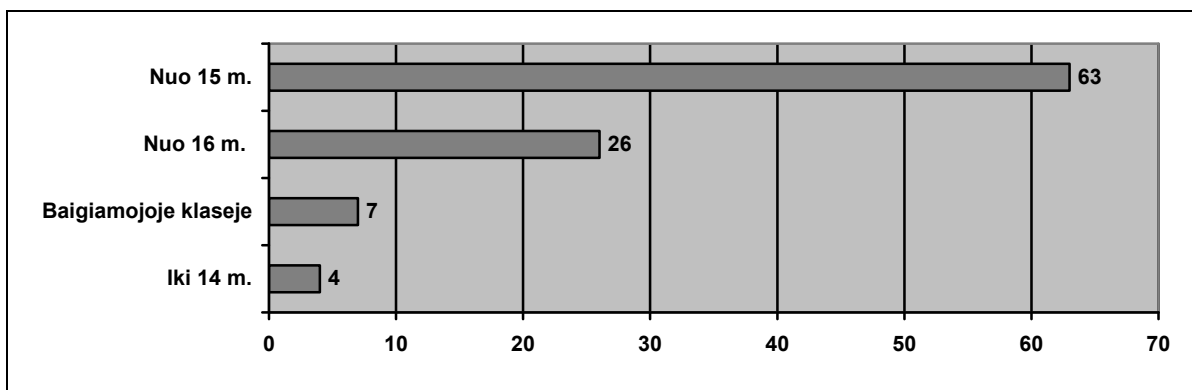
2.4. Pedagogų požiūris į profesinį orientavimą

Tyrimas atskleidė, kad beveik pusė respondentų mano, kad mokiniams žinių mokykloje pakanka, kad pasirinktų jų poreikius atitinkančias profesijas. Trečdalis pedagogų teigia, nežinantys ar mokiniams pakanka informacijos. Tik nedaugelis teigia, kad nepakanka informacijos (žr. 20 pav.).

20 pav. Pedagogų vertinimai apie informacijos pakankamumą (atsakymai proc.)

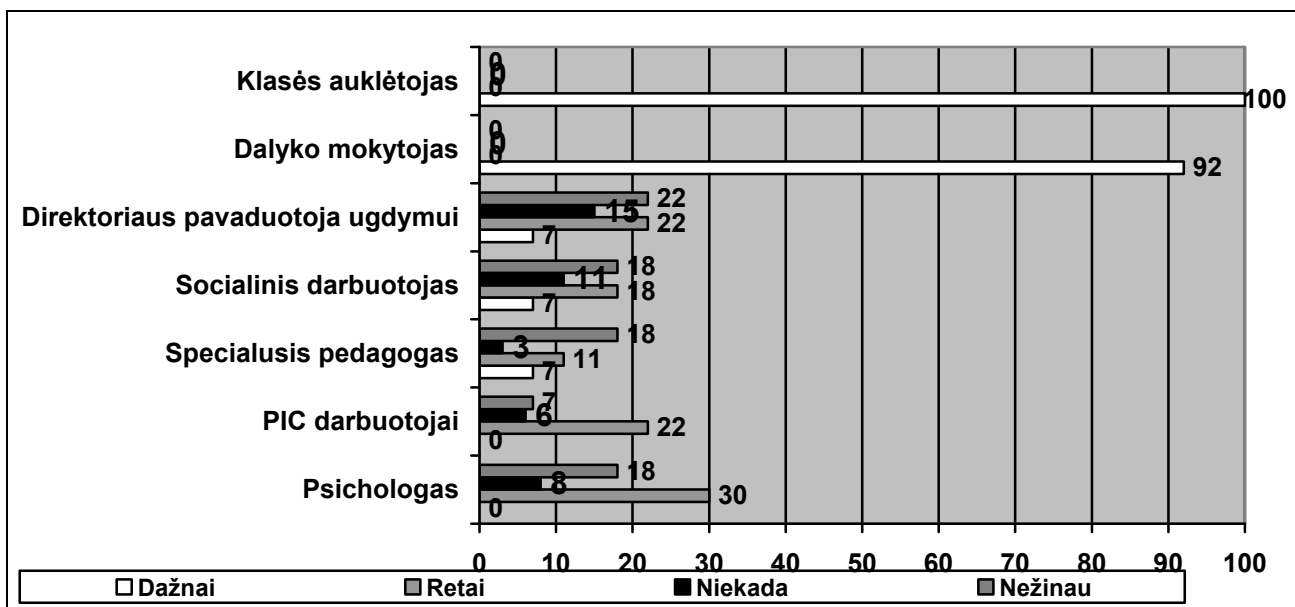
Dauguma pedagogų mano, kad profesinį orientavimą geriausia pradėti nuo 15 metų. Ketvirtadalis pedagogų mano, kad profesinį orientavimą reikia pradėti nuo 16 metų. Tik keli pedagogai teigia, kad tik baigiamojoje klasėje reikia pradėti profesinį orientavimą. Tėvų ir pedagogų nuomonės sutampa, kad profesinį orientavimą tikslinga pradėti kuo anksčiau.

21 pav. Mokinių profesinio orientavimo amžius (atsakymai proc.)

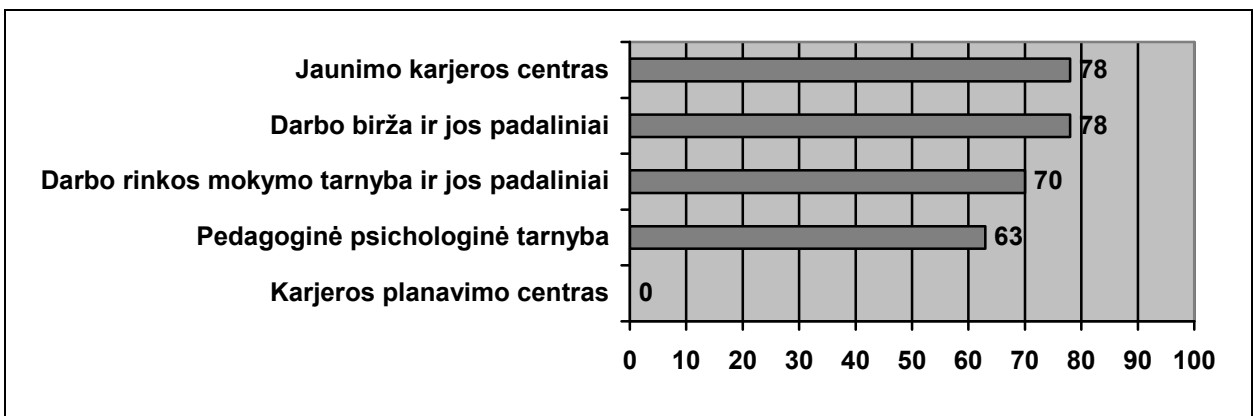
Pedagogai nurodė, kad jų mokykloje profesinio orientavimo centrų nėra (74 %). Tik ketvirtadalis (26 %) teigia, kad jų mokykloje yra profesinio orientavimo centrai.

Dažniausiai profesinio orientavimo konsultacijas, pedagogų teigimu teikia klasės auklėtojai, dalyko mokytojai. Rečiausiai šias paslaugas teikia psichologai (žr. 22 pav.).

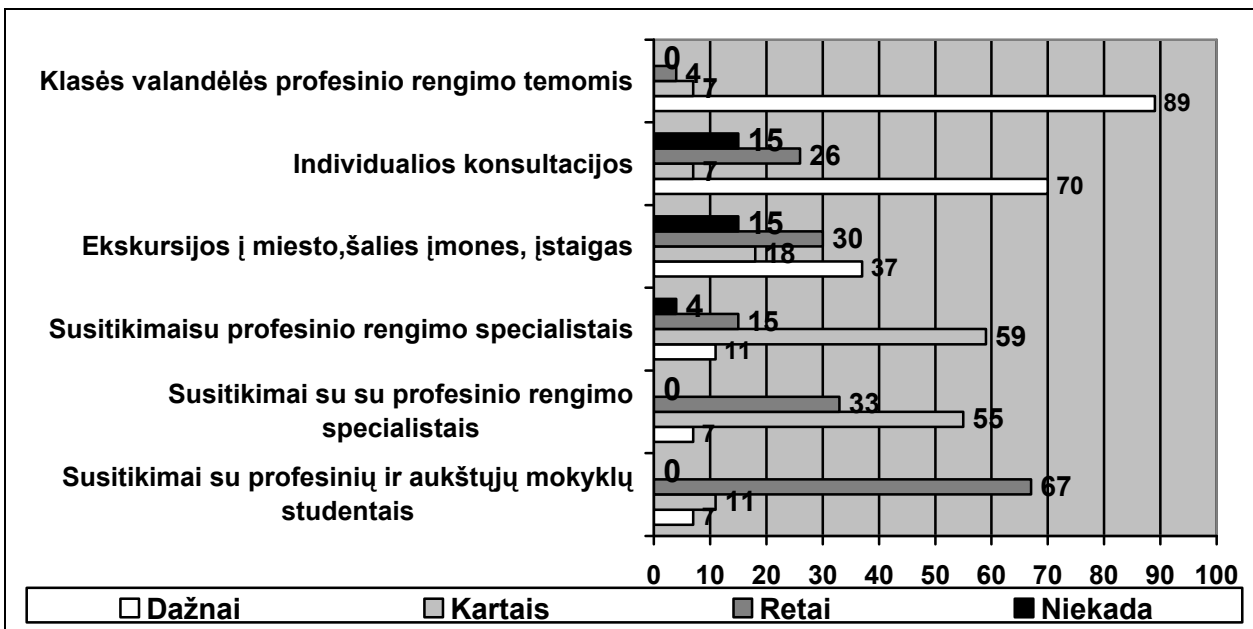
**22 pav. Asmenys, teikiantys profesinio orientavimo konsultacijas mokykloje
(atsakymai proc.)**

Siekiant sukurti tinkamą profesinio orientavimo sistemą, reikia suderinti įvairių valstybinių institucijų ir socialinių partnerių atsakomybę ir funkcijas. Pedagogai nurodė (žr. 23 pav.), kad mokyklos dažniausiai bendradarbiauja su jaunimo karjeros centru bei darbo birža ir jos padaliniais. Truputį rečiau bendradarbiaujama su darbo rinkos mokymo tarnyba ir jos padaliniais bei pedagogine psichologine tarnyba. Efektyvus ir sistemingas bendradarbiavimas vyksa, kai pats asmuo motyvuotai dalyvauja šiame procese. Antra, jis turi turėti arba įgyti gebėjimus, analizuoti save ir aplinką, ieškoti, atrinkti ir vertinti informaciją bei priimti sprendimus. Trečia, turi būti sukurta ir aiškiai pristatyta jam pagalbą galinčių suteikti paslaugų sistema ir jos veikėjai.

23 pav. Profesinio orientavimo paslaugas teikiančios įstaigos (atsakymai proc.)

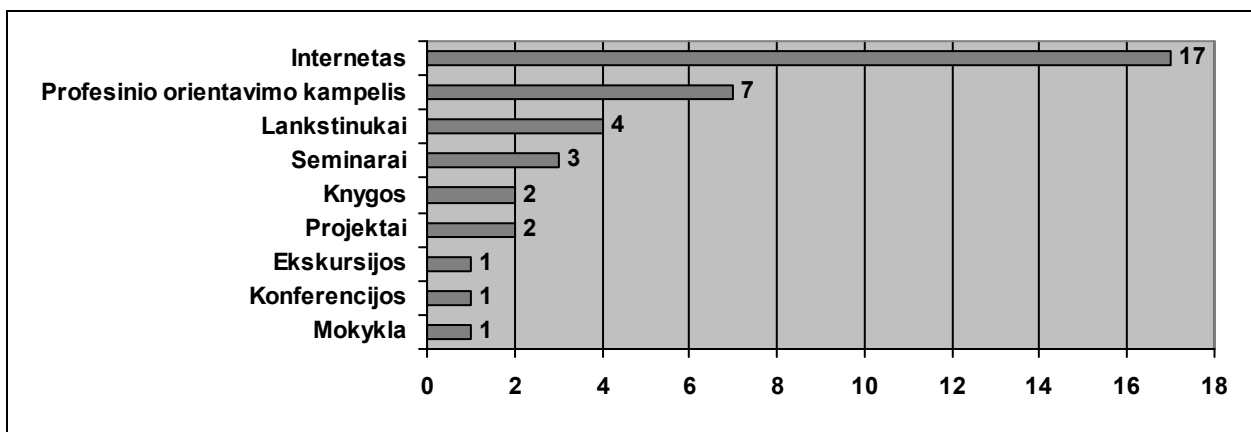
Kokius pedagogai organizuoja ir kaip vertina jų mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius parodyta 24 paveiksle. Pedagogai dažniausiai organizuoja klases valandėles profesinio orientavimo temomis, individualias konsultacijas. Rečiau organizuoja susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais.

24 pav. Profesinio orientavimo renginiai (atsakymai proc.)

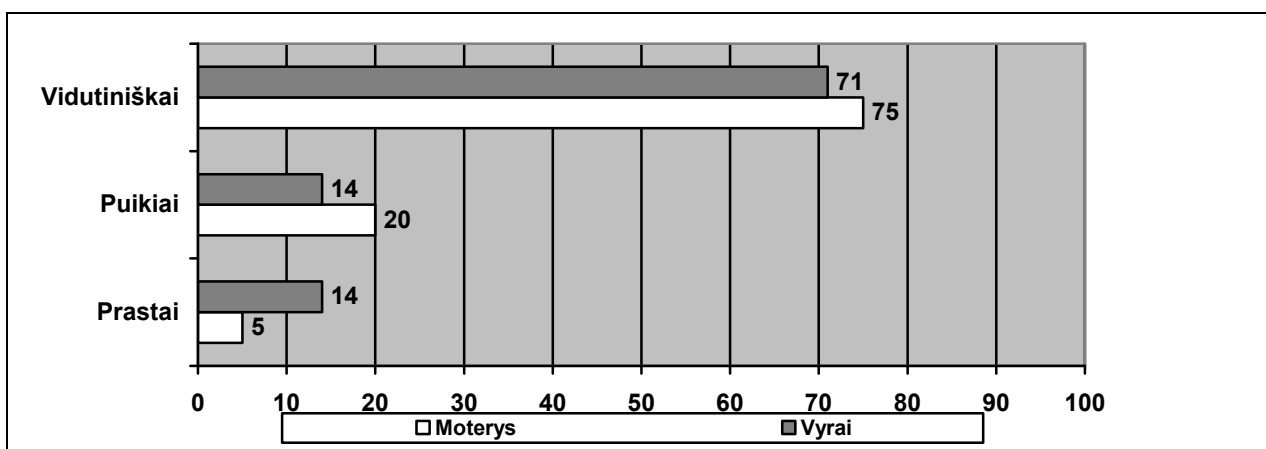
Pedagogai nurodė šaltinius, kuriuose ieško informacijos. Ir mokiniai ir pedagogai, dažniausia informacijos ieško internete. Internetas - tai puikus būdas greitai ir lengvai surasti

ieškoma informaciją, susijusią su profesijos pasirinkimu. Internetu yra prieinamos ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalių duomenų bazės. Informacinėmis kompiuterinėmis technologijomis grindžiami žinių šaltiniai ir diagnostinės priemonės atveria naujas galimybes tobulinti profesinio orientavimo paslaugų apimtį ir kokybę.

25 pav. Šaltiniai, kuriuose pedagogai ieško informacijos (atsakymų skaičius)

Kaip pedagogai vertina savo pasirengimą teikti mokiniams profesinio orientavimo konsultacijas parodyta 25 paveiksle. Dauguma apklaustųjų vidutiniškai vertina savo pasirengimą teikti konsultacijas profesijos pasirinkimo klausimais.

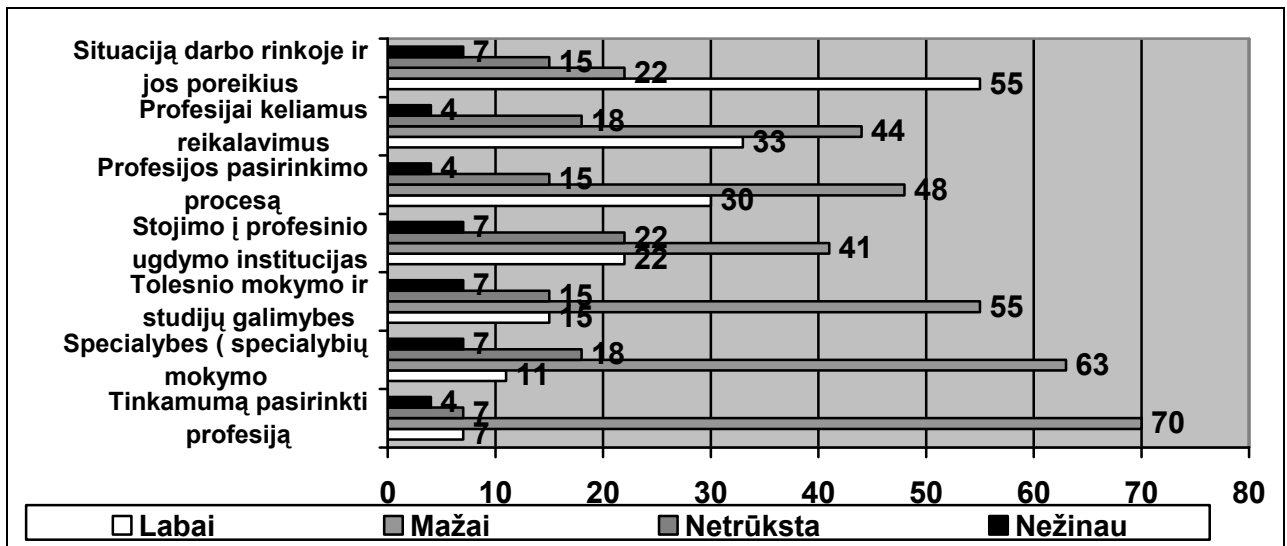

26 pav. Pasirengims teikti profesinio orientavimo paslaugas (atsakymai proc.)

Pedagogai nurodė tokias stipriasias ir silpnasias savo profesinio pasirengimo puses.

Stipriosios savybės	Silpnosios savybės
1. Daug laiko praleidžiu ieškodama informacijos apie profesinį orientavimą.	1. Neužtenka laiko informacijai pasidalinti su mokiniais.
2. Žinau naujausią informaciją apie profesijų pasirinkimą, mokymosi sąlygas, gebu testuoti mokinius, nustatyti profesinį tinkamumą.	2. Nėra laiko, todėl sunku organizuoti profesinį orientavimą.
3. Domiuosi naujausia informacija apie profesijos mokymosi sąlygas, gebu nustatyti kokia profesija tinka mokiniui, atlikti testus.	3. Trūksta išsamios informacijos apie stojimo ir mokymosi galimybes iš profesinio rengimo centrų.
4. Randu informaciją apie profesijas, jų pasirinkimo galimybes, mokymosi sąlygas.	4. Nemanau, kad man tai priklauso.

Pedagogų buvo pasiteirauta, kokios informacijos trūksta mokiniams, renkantis profesiją. Pedagogų nuomone (žr. 26 pav.), mokiniams labiausia trūksta informacijos apie situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius. Tą nurodė pusė pedagogų. Tai pat stokojama informacijos apie profesijai keliamus reikalavimus, profesijos pasirinkimo procesą.

27 pav. Informacijos poreikis (poreikių sritys, proc.)

Pedagogų siūlymai kaip gerinti mokinių profesinį orientavimą mokykloje:

- Skirti daugiau laiko profesiniam orientavimui.
- Norėtusi glaudesnio ryšio su profesinio orientavimo centrais (gauti naujausią informaciją).
- Reikia kuo greičiau įkurti profesinio orientavimo centrus (PIC) , profesinio orientavimo taškus (PIT), nes mokytojui sunku dirbti tiesioginį darbą ir konsultuoti profesinio orientavimo klausimais.

Dalinės tyrimo išvados

- Pedagogai teigia, kad mokiniams pakanka informacijos, kurią gauna mokykloje renkantis profesiją. Profesinį orientavimą tikslinga pradėti nuo 15-16 metų.
- Profesinio orientavimo paslaugas mokiniams dažniausiai teikia klasės auklėtojai ir dalykų mokytojai. Pedagogu teigimu, dažniausiai organizuojamos klasės valandėles profesinio orientavimo temomis bei individualios konsultacijos.
- Profesinio orientavimo srityje mokyklos dažniausiai bendradarbiauja su Darbo birža ir jos padaliniais bei Jaunimo karjeros centru bei Pedagogine psichologine tarnyba. Tačiau nurodo, kad gana retai vyksta susitikimai su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais, įvairių profesijų atstovais, profesinio rengimo specialistais.

IŠVADOS

- Kadangi tyrimo imtis nėra reprezentatyvi todėl formuluojamos išvados galioja tik apklaustųjų respondentų imčiai ir rodo tik tam tikras profesinio orientavimo tendencijas.
- Mokinių, jų tėvų bei pedagogų nuomone, pagrindinės profesinio orientavimo formos mokykloje yra klasės valandėlės profesinio orientavimo temomis, susitikimai su aukštųjų ir profesinių mokyklų studentais bei ekskursijos į miesto, šalies įstaigas, įmones.
- Mokiniai gana aktyviai įsitraukia į profesinį orientavimą, informacijos ieško įvairiose šaltiniuose: internete, profesinio orientavimo kampelyje, knygose, lankstinukuose. Profesijos pasirinkimo klausimais konsultuojasi su klasės auklėtojais, dalyko mokytojais, pasiklausia vyresnių draugų. Informacijos ieško, kreipdamiesi į Darbo rinkos mokymo tarnybą ir jos padalinius, Jaunimo karjeros centrus, Darbo biržą ir jos padalinius, Pedagoginę psichologinę tarnybą, Karjeros planavimo centrus.
- Renkantis profesijas mokiniams labiausiai trūksta informacijos apie profesijai keliamus reikalavimus, situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius, profesijos pasirinkimo procesą.
- Nors profesinio orientavimo paslaugos mokykloje yra teikiamos, tačiau vykdomas profesinis orientavimas yra nepakankamas. Mažai dėmesio skiriama tėvų įtraukimui į profesinį orientavimą. Būtina mokyklose steigti profesinio orientavimo centrus, kad mokiniams būtų kuo lengviau pasirinkti profesijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ališauskas, A. (2003). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių pažinimas ir įvertinimas*. J. Ambrukaitis (Red.) Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai. Šiaulių universiteto leidykla.
2. Arends, R. I. (1998). *Mokomės mokytis*. Vilnius: Margi raštai.
3. Arlauskienė B., Astrauskienė S. (2003) *Kurčiųjų jaunuolių profesinio ugdymo problemos// Iš sutrikusios klausos vaikų ugdymo patirties*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Augis, R. ir kt. (Red) 1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: [Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
5. Bandzevičienė R., Mackanienė R.(2004) *Neigaliųjų asmenų integracijos į darbo rinką teisiniai ir psichologiniai ypatumai socialinė parama neigaliesiems įsidarbinimo situacijoje*. Šiauliai: šiaulių universiteto leidykla.
6. Baranauskienė I., (2001). *Neįgalaus jaunimo profesinės perspektyvos kvalifikuotoje Europoje// Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Baranauskienė, I., Elijošius, E., Karvelis, V.(1997). *Jaunimo turinčių psichofizinio vystymosi sutrikimų, profesinis ir socialinis rengimas*. Vilnius: Leidybos centras.
8. Baranauskienė, I., Elijošius, E., Pauliukonis A., J. (2004). *Neįgaliųjų profesinio rengimo Lietuvoje mokslinė studija*. Šiauliai: Šiauliu universiteto leidykla.
9. Baranauskienė, I., Ruškus, J. (2004). *Neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje: profesinio rengimo ir profesinės adaptacijos sąveika. Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Baranauskienė, I ., Gudinavičius, B. (2008). *Tarpininkavimas profesinės reabilitacijos procese*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
11. Barkauskaitė, M., Vasiliauskas, R ., Gaigalienė, M., Indrašienė, V., Prakapas, R. Ir kt. (2003) *Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys: Tiriamojo darbo ataskaita*. Vilnius: Viltis.
12. Bartininkienė, Z., Paurienė, L.,(1989) *Padėkime mokiniams pasirinkti profesiją*. Kaunas: Šviesa.

13. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996) *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
14. Butkevičienė, R. *Svarbu bendrauti su vaiku ir panašaus likimo šeimomis. Kurčias vaikas šeimoje (1999)*. Vilnius
15. Charles C. M. (1999) *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius. Alma Littera.
16. Dobryninas A., Gaidys, V. (2003) *Neįgaliųjų padėties Lietuvoje vertinimas // Nacionalinio žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos veiksnių LR plano įgyvendinimo programa*.
17. Elijošius, E. (2000) *Nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolių (nuo 15 metų) profesinis apsisprendimas ugdymo procese: teorijos ir praktikos sąveika. Specialusis ugdymas. Mokslo darbai*.
18. Elijošius, E., Karvelis, V. (2000) *Nežymiai sutrikusio intelekto jaunuolių (nuo 14 metų) profesinio apsisprendimo ugdymo procese. Socialiniai mokslai*.
19. Elijošius, E., Kavaliauskienė, S., Gudiničius, B. (2008). *Neįgaliųjų profesinio pasirengimo skatinimas*. Šiaulių universiteto leidykla.
20. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma littera.
21. Jankauskienė D. (2006). *Kurti žmonės gali viską, išskyrus girdėti // Švietimo naujienos Informacinis leidinys. Nr. 2, priedas „ Mes esame“*
22. Herr, E. L., Cramer, S. H. (1984). *Career guidance and cauceling through the life Span. Boston, Toronto: Little, Brown and company*.
23. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
24. Jucevičienė, P. (1996). *Organizacijos elgsena*. Kaunas. Technologija.
25. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
26. Kontvainas, R. (1997). *Aukštesnių klasių mokinių orientavimas į darbininkų profesijas regiono centre*. Vilnius. PMTI.
27. Laužackas, R., (2005) *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas. Šviesa.
28. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: Bendrieji pagrindiniai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
29. Matulionis, A. Mikšys, A. (1992). *Jaunimo socialinė- profesinė orientacija*. Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas.

30. Misiūnas, J. (2005) *Neįgaliųjų teisės // Žmogaus teisės Lietuvoje*. Vilnius: Naujos sistemos.
31. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Paskaitų konspektas. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
32. Neverauskienė, L, Česnuitytė V. (2009) *Socialiai pažeidžiamos grupės darbo rinkoje: samprata, vertinimas, integracija*. Vilnius. Technika.
33. Paskočimienė N. (2001). *Kurčiųjų ir neįgirdinčiųjų mokinių bendrųjų gebėjimų ugdymo specifika // Darbinis ir profesinis neįgaliųjų rengimas: turinio kaita*. Vilnius: Šiaurės Lietuvos leidykla.
34. Petrauskaitė, R. (1996) *Psichopedagogika profesijos pasirinkimui*. Vilnius: Žodynas.
35. Rainienė I. (1999) *Iš mano gyvenimo patirties // Kurčias vaikas šeimoje*. Vilnius. Charibdė.

PRIEDAI

Profesijos pasirinkimas

Gerbiamieji mokiniai,

Šia anketa norime sužinoti apie profesinio orientavimo veiklos organizavimą tavo mokykloje. Anketoje nėra „teisingų“ arba „neteisingų“ atsakymų. Išsirink ir pažymėk tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi tavo nuomonę.

Tau tinkantį atsakymą žymėk taip: X

Apklausa **ANONIMINĖ**, nei vardo, nei pavardės žymėti nereikia

1.

Tu esi :	☐ Moteris
	☐ Vyras

2.

Kie tau metų:	☐ 15 metų
	☐ 16 metų
	☐ 17 metų
	☐ 18 metų
	☐ 19 metų

3.

Kurioje klasėje mokaisi?	☐ 8 klasėje
	☐ 9 klasėje
	☐ 10 klasėje

4. Ar tavo šeimoje yra asmenų, turinčių klausos sutrikimų?

	Jei taip tai:
☐ Taip	☐ Mama
	☐ Tėtis
☐ Ne	☐ Brolis
	☐ Sesuo

5.

Ar šiuo metu jau esi apsisprendęs, kokią profesiją pasirinksi?	☐ Taip
	☐ Ne

Anketą parengė Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto Specialiosios pedagogikos studijų programos Specialiojo ugdymo koordinavimo specialybės studentė Rasa Navickytė. Iškilus klausimams skambinti nr. 868309095

6. Profesiją kurią norėčiau pasirinkti, baigęs mokyklą (kodėl?) :

.....

7. Jei dar neapsisprendei ar abejoji dėl būsimos profesijos, nurodyk svarbiausias priežastis:

.....

8. Kas, tavo nuomone, yra svarbiausia renkantis profesiją?

	Svarbu	Mažai svarbu	Nesvarbu
Pažinti save (savo gabumus, interesus, galimybes)	☐	☐	☐
Sužinoti įsidarbinimo galimybes pagal specialybę	☐	☐	☐
Sužinoti apie aukšrąsias ir profesines mokyklas ir juose ruošiamus specialistus	☐	☐	☐
Žinoti kokie sugebėjimai, asmenybės savybės būtinos profesijai	☐	☐	☐
Profesijos populiarumas	☐	☐	☐
Karjeros galimybes	☐	☐	☐
Būsimo atlyginimo dydis	☐	☐	☐
Asmens gabumai	☐	☐	☐
Kita.....	☐	☐	☐

9. Kokios informacijos tau trūksta renkantis profesiją? (apie:)

	Labai	Mažai	Netrūksta	Nežinau
Profesijos pasirinkimo procesą	☐	☐	☐	☐
Tinkamumą pasirinkti profesiją	☐	☐	☐	☐
Tolesnio mokymo ir studijų galimybes	☐	☐	☐	☐
Stojimo į profesinio ugdymo institucijas tvarką	☐	☐	☐	☐
Specialybes (specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas)	☐	☐	☐	☐
Profesijai keliamus reikalavimus	☐	☐	☐	☐
Situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius	☐	☐	☐	☐

10. Kur ieškai šios informacijos?

.....

11. Neradęs informacijos pats(i) konsultuojiesi su:

	Dažnai	Retai	Niekada
Klasės auklėtoju	☐	☐	☐
Dalyko mokytoju (nurodykite).....	☐	☐	☐
Socialiniu pedagogu	☐	☐	☐

Specialiuoju pedagogu	☐	☐	☐
Direktoriaus pavaduotoja ugdymui	☐	☐	☐
Psichologu	☐	☐	☐
Tėvais	☐	☐	☐
Giminaičiais	☐	☐	☐
Bendramoksliais	☐	☐	☐
Vyresniais draugais	☐	☐	☐

12. Įtakos renkantis profesiją man turi:

	Daug	Mažai	Jokios
Profesijos populiarumas	☐	☐	☐
Klasės auklėtojas	☐	☐	☐
Būsimo atlygio galimybės	☐	☐	☐
Tėvai	☐	☐	☐
Draugai	☐	☐	☐
Karjeros galimybės	☐	☐	☐
Dalyko mokytojas	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐

13. Kaip vertini savo mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius?

	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti, nes jų nėra
Klasės valandėlės profesinio rengimo temomis	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos į miesto, šalies įmones, įstaigas	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su įvairių profesijų atstovais	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinio rengimo specialistais	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	☐	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐	☐

14. Kokie profesinio orientavimo renginiai labiausiai patinka ir yra naudingiausi tau ir tavo bendraamžiams (kodėl?)

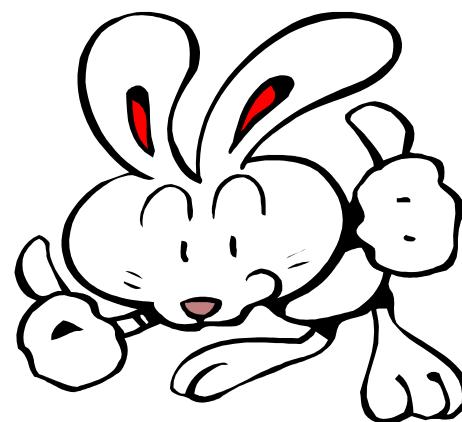
15. Ar tavo mokykloje yra profesinio informavimo centras (PIC)?

☐ Taip ☐ Ne	Jei taip tai:
	☐ Lankotės dažnai
	☐ Lankaisi kartais
	☐ Nesu buvęs

16. Ar papildomai kreipiesi į įstaigas teikiančias profesinio informavimo, konsultavimo, orientavimo, rengimo paslaugas?

☐ Taip	Jei taip tai į :
	☐ Darbo biržą ir jos padalinius
☐ Ne	☐ Darbo rinkos mokymo tarnybą ir jos padalinius
	☐ Karjeros planavimo centrą
	☐ Pedagoginę psichologinę tarnybą
	☐ Jaunimo karjeros centrą
	☐ Kita

Nuoširdžiai dėkoju už bendradarbiavimą

Profesijos pasirinkimas

Gerbiamieji tėveliai ,

Šia anketa norime sužinoti apie profesinio orientavimo veiklos organizavimą Jūsų sūnaus/dukros mokykloje. Anketoje nėra „teisingų“ arba „neteisingų“ atsakymų. Išsirinkite ir pažymėkite tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomonę. Atsakykite į keletą klausimų apie save. Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip: X
Apklausa **ANONIMINĖ**, nei vardo, nei pavardės žymėti neriekia

1.

Jūs esate :	☐ Moteris
	☐ Vyras

2.

Kiek Jums metų?
-----------------	-------

3.

Kokia Jūsų profesija?
-----------------------	-------

4.

Koks Jūsų išsilavinimas?
--------------------------	-------

5.

Kaip manote ar Jūsų sūnui/ dukrai pakanka informacijos mokykloje renkantis profesiją?	☐ Taip
	☐ Ne
	☐ Nežinau

6. Kokias žinote profesijas, kurias gali įgyti asmenys , turintys klausos sutrikimų?

.....

.....

.....

Anketą parengė Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto Specialiosios pedagogikos studijų programos Specialiojo ugdymo koordinavimo specialybės studentė Rasa Navickytė. Iškilus klausimams skambinti nr. 868309095

7. Iš kokių šaltinių Jūs sužinojote apie šias profesijas?

.....

8.

Nuo kokio amžiaus, Jūsų nuomone, tikslinga pradėti vaikų profesinį orientavimą?	☐ Iki 14 metų
	☐ Nuo 15 metų
	☐ Nuo 16 metų
	☐ Baigiamojoje klasėje

9.

Ar mokykloje yra profesinio informavimo centras(PIC) ?	☐ Taip
	☐ Ne

10.

Jei taip, ar Jūsų sūnus/ dukra ten kreipėsi?	☐ Ne kartą
	☐ Vieną kartą
	☐ Nėra ten buvusi

11. Kas mokykloje, kurioje mokosi Jūsų sunus/ duktė teikia profesinio orientavimo konsultacijas?

	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	☐	☐	☐	☐
Klasės auklėtojas	☐	☐	☐	☐
Dalyko mokytojas (nurodykite).....	☐	☐	☐	☐
Socialinis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Specialusis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Psichologas	☐	☐	☐	☐
Pakviesti specialistai	☐	☐	☐	☐
Kita.....	☐	☐	☐	☐

12. Kas Jūsų nuomone turėtų teikti profesinio orientavimo konsultacijas?

	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Direktoriaus pavaduotojas ugdymui	☐	☐	☐	☐
Klasės auklėtojas	☐	☐	☐	☐
Dalyko mokytojas (nurodykite).....	☐	☐	☐	☐
Socialinis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Specialusis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Psichologas	☐	☐	☐	☐
Pakviesti specialistai	☐	☐	☐	☐
Kita.....	☐	☐	☐	☐

13.

Ar Jūsų sūnaus / dukters mokykloje vyksta profesinio orientavimo renginiai tėvams?	☐ Taip
	☐ Ne

14. Kaip vertinate Jūsų sūnaus/ dukros mokykloje vykstančius profesinio informavimo ir orientavimo renginius?

	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti , nes jų nėra
Klasės valandėlės profesinio rengimo temomis	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinio rengimo specialistais	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su įvairių profesijų atstovais	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos į miesto, šalies įmones, įstaigas	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	☐	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐	☐

15. Renkantis profesiją mano sūnui /dukrai trūksta informacijos apie:

	Labai	Mažai	Netrūksta	Nežinau
Profesijos pasirinkimo procesą	☐	☐	☐	☐
Tinkamumą pasirinkti profesiją	☐	☐	☐	☐
Tolesnio mokymo ir studijų galimybes	☐	☐	☐	☐
Stojimo į profesinio ugdymo institucijas tvarką	☐	☐	☐	☐
Specialybes (specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas)	☐	☐	☐	☐
Profesijai keliamus reikalavimus	☐	☐	☐	☐
Situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius	☐	☐	☐	☐

16. Kokie profesinio orientavimo renginiai mokykloje organizuojami tėvams?

	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Susitikimai su profesinio orientavimo specialistais	☐	☐	☐	☐
Susitikimai su įvairių profesijų specialistais	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos į miesto šalies įmones	☐	☐	☐	☐
Susitikimai su aukštųjų ir profesinių mokyklų studentais	☐	☐	☐	☐

17. Jūsų siūlymai kaip reikėtų tobulinti mokinių profesinį orientavimą.

.....

Nuoširdžiai dėkoju už bendradarbiavimą

Profesijos pasirinkimas

Gerbiamieji mokytojai ,

Šia anketa norime sužinoti apie profesinio orientavimo veiklos organizavimą Jūsų mokykloje. Anketoje nėra „teisingų“ arba „neteisingų“ atsakymų. Išsirinkite ir pažymėkite tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomonę. Atsakykite į keletą klausimų apie save. Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip: X
Apklausa **ANONIMINĖ**, nei vardo, nei pavardės žymėti neriekia

1.

Jūs esate :	☐ Moteris ☐ Vyras
-------------	--

2.

Kiek Jums metų?
-----------------	-------

3.

Jūsų pedagoginis stažas
-------------------------	-------

4.

Jūsų dėstomas dalykas
-----------------------	-------

5.

Kaip manote ar mokiniam mokymosi mokykloje pakanka informacijos renkantis profesiją?	☐ Taip
	☐ Ne
	☐ Nežinau

6.

Nuo kokio amžiaus, Jūsų nuomone, tikslinga pradėti mokinių profesinį orientavimą?	☐ Iki 14 metų
	☐ Nuo 15 metų
	☐ Nuo 16 metų
	☐ Baigiamojoje klasėje

Anketą parengė Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto Specialiosios pedagogikos studijų programos Specialiojo ugdymo koordinavimo specialybės studentė Rasa Navickytė. Iškilus klausimams skambinti nr. 868309095

7.

Ar mokykloje yra profesinio informavimo centras(PIC) ?	☐ Taip
	☐ Ne

8.

Kas Jūsų mokykloje atsakingas už profesinio orientavimo organizavimą?	☐ Direktorius
	☐ Direktorius pavaduotoja ugdymui
	☐ Socialinis pedagogas
	☐ Specialusis pedagogas
	☐ Psichologas
	☐ PIC darbuotojai
	☐ Kita.....

9. Kas Jūsų mokykloje teikia profesinio orientavimo konsultacijas?

	Dažnai	Retai	Niekada	Nežinau
Direktorius pavaduotoja ugdymui	☐	☐	☐	☐
Socialinis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Specialusis pedagogas	☐	☐	☐	☐
Psichologas	☐	☐	☐	☐
PIC darbuotojai	☐	☐	☐	☐
Dalyko mokytojas	☐	☐	☐	☐
Klasės auklėtojas	☐	☐	☐	☐

10. Ar Jūsų mokykla bendradarbiauja su kitomis profesinio orientavimo paslaugas teikiančiomis įstaigomis?

☐ Taip	Jei taip tai į :
	☐ Darbo biržą ir jos padalinius
☐ Ne	☐ Darbo rinkos mokymo tarnybą ir jos padalinius
	☐ Karjeros planavimo centrą
	☐ Pedagoginę psichologinę tarnybą
	☐ Jaunimo karjeros centrą
	☐ Kita

11. Kaip vertinate Jūsų mokykloje vykstančius profesinio orientavimo renginius?

	Puikiai	Vidutiniškai	Prastai	Negaliu vertinti, nes jų nėra
Klasės valandėlės profesinio rengimo temomis	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinio rengimo specialistais	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su įvairių profesijų atstovais	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos į miesto, šalies įmones, įstaigas	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	☐	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐	☐

12. Kokius profesinio orientavimo renginius organizuojate mokykloje?

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Klasės valandėlės profesinio rengimo temomis	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinio rengimo specialistais	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su įvairių profesijų atstovais	☐	☐	☐	☐
Ekskursijos į miesto, šalies įmones, įstaigas	☐	☐	☐	☐
Susitikimus su profesinių ir aukštųjų mokyklų studentais	☐	☐	☐	☐
Individualias konsultacijas	☐	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐	☐

13. Kokiais šaltiniais apie profesinį orientavimą Jūs naudojotės?

.....

14.

Įvertinkite savo pasirengimą teikti mokiniams profesinio orientavimo konsultacijas?	☐ Puikiai
	☐ Vidutiniškai
	☐ Prastai

15. Nurodykite stipriąsias ir silpnąsias savo pasirengimo puses.

.....

.....

.....

16. Renkantis profesiją mokiniam trūksta informacijos apie:

	Labai	Mažai	Netrūksta	Nežinau
Profesijos pasirinkimo procesą	☐	☐	☐	☐
Tinkamumą pasiringti profesiją	☐	☐	☐	☐
Tolesnio mokymo ir studijų galimybes	☐	☐	☐	☐
Stojimo į profesinio ugdymo institucijas tvarką	☐	☐	☐	☐
Specialybes (specialybių mokymo programas, kvalifikacijas, darbo vietas)	☐	☐	☐	☐
Profesijai keliamus reikalavimus	☐	☐	☐	☐
Situaciją darbo rinkoje ir jos poreikius	☐	☐	☐	☐

17. Pateikite savo pasiūlymą, kaip tobulinti mokinių profesinį orientavimą.

.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkoju už bendradarbiavimą

